

Буряадай Залуушуул

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА ГАРАНА

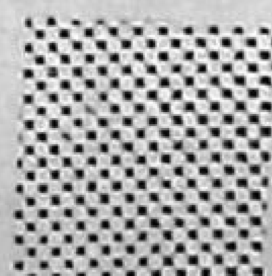
ГАЗЕТЭ 1931 ОНОЙ ОКТЯБРИИН 1-hЭЭ БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ ОРШУУЛАГДАЖА ГАРАНА

Суббото, сентябриин 15, 1990 он
№ 37 (7155

Сэн 5 мүнгэн

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОЙ ОРГАНИЗАЦИИН ОРГАН

Үглөөдэр — ойн хүдэлмэрилэгшэдэй Үдэр

ҺАНААГАА ЕХЭЭР ЗОБОНОБ

ХҮН бүхэн ажабайдалайнгаа замые элдэбээр шэлэдэг гээшэ. Нэгэниинь абаһаар һанаандаа тааараһан ажалаа олодог, нүгөөдэнь нилээд зоболонгуудые дабадаг байха. Василий Орешкин иимэ байдалтай ушараа юм: тэрэ эсэгынгээ зүргөөр деподо слесарьээр хүдэлхөөр оробо. Энэ ажал һанаандамни таарангүй гэжэ тэрэ гэнтэ ойлгобо. Тиигээд Улаан-Үдын лесхозой Березовско лесничестводо лесничээр хүдэлжэ эхилбэ.

Ой тайгые хюдахыень харахада хэды уйдхартай байдаг бэ. Тэрэ Дивизионная станцида түрэжэ үдэһэн юм. Бага балшар наһандаа үрэ жэмэс, һархяаг түүдэг байгаа. «Харин мүнөө эдэ бүгэдые харахагүйш»,— гэжэ тэрэ хэлэбэ. Лесничэй салин 120 түх риг болодог. Тиимэһээ хүн бүхэнэй энэ ажалда орохогүйнь мэдээжэ. Гэбэшье түрэл байгаалидаа дурлалые юугээршье хэмжэхын аргагүй бшуу.

Василий өөрынгөө хүшэр хүндэ байдал, шиидхэгдээгүй асуудалнууд тухай удаан хөөрэжэ үгэбэ.

«Дивиз онная станци дээрэ ерүүл хүнүүд ажаһуудаг. 2—3 жэлэй үнгэрхэдэ, тэдэнэй оронда ондоо хүнүүд ерэдэг. Тиимэһээ тэдэ ой тайгые багаханаар лэ бузарлажал байдаг. Харин эдэ бүгэдые харахадаа, минии досоо уйтардаг. Теэдшье би бүхы наһаараа эндэ ажаһууна ха юмбиб»...

— Орешкин лесник болохоор түрэһэн хүн,— гэжэ суг хүдэлдэг нүхэдынь тэрээн тухай хэлэбэ.

Жаргал ХАЛБАЗЫКОВ.
(Авторай фото).

Түбэй, союзна республиканудай ЛКСМ-эй, нютагай комсомолой организацинуудай түлөөлэлгэнүүдые амяарлаха тухай ВЛКСМ-эй XXI съездын шиидхэбэринүүдтэй тааралдуулан, РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой эмхидхэлэй-союзна хүдэлмэриин таhаг РСФСР-эй ЛКСМ-эй Буряадай республиканска комитедэй, РСФСР-эй ЛКСМ-эй бюрогой, секретариадай, рескомой аппарадай үүргэнүүд болон түлөөлэлгэнүүд тухай тогтоолой проектые үргэнөөр зүбшэн хэлсэхээр комсомолой республиканска комитедэй гэшүүдтэ, комсомолой эдэбхитэдтэ дурадхана.

Дурадхалнуудые, ажаглалтануудые, нэмэлтэнүүдые нимэ адресаар эльгээхэ: Улаан-Үдэ хото, Сүхэ-Баатарай үйлсэ, 9, телефонууд: 2-29-45, 2-19-05, 1990 оной октябриин 6 болотор.

Проект

«РСФСР-ЭЙ ЛКСМ-ЭЙ БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ РСФСР-ЭЙ ЛКСМ-ЭЙ РЕСКОМОЙ БЮРОГОЙ, СЕКРЕТАРИАДАЙ БОЛОН АППАРАДАЙ ҮҮРГЭНҮҮД БА ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮД ТУХАЙ». БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОЙ РЕСПУБЛИКАНСКА ОРГАНИЗАЦИИН

ТОГТООЛ

ВЛКСМ-эй XXI съезд, РСФСР-эй ЛКСМ-эй I съезд hунгагдамал, захиралгын органуудай болон тэдэнэй аппарадуудай үүргэнүүд болон түлөөлэлгэнүүдые нарин нягтаар амяарлаха шухала байhан тухай тэмдэглэбэ. hунгагдамал органуудай болон тэдэнэй аппарадуудай үүргэнүүд болон түлөөлэлгэнүүдые дороhоо дээшэнь хубааралгые баталха зуураа, РСФСР-эй ЛКСМ-эй Буряадай республиканска комитедэй пленум комсомолой эхин, районно, городской организацинууд энэ талаар эдэбхи үүсхэл гарганагүй, тэдэнэй зүгhөө дурадхалнууд ороногүй гэжэ тэмдэглэбэ. Гэхэ зуура, республикын комсомолой харьяата олонхи организацинууд hунгагдамал комсомолой органуудые аппарадуудай хүдэлмэрилэгшэдөөр hэлгэжэ, hунгагдамал захиралгын болон гүйсэдхэлгын органуудай үүргэнүүд болон түлөөлэлгэнүүдтэ анхаралаа хандуулаагүй байжа үргэлжэлhээр. Энээнтэй дашарамдуулан, РСФСР-эй ЛКСМ-эй Буряадай республиканска комитедэй пленум иигэжэ тогтооно:

1. РСФСР-эй ЛКСМ-эй Буряадай рескомой бүридэлдэ ородог комсомолой организацинуудай ажал ябуулгые тааруулан табиха, республикын хэмжээндэ гүрэнэй болон нийтын эмхинүүдэй хоорондоо харилсаатайгаар ажаллаха, конференцинүүдэй хоорондохи үе соо республикын комсомолой ажал ябуулгатай холбоотой асуудалнуудые шиидхэхэ зорилготойгоор ЛКСМ-эй Буряадай реском удаадахи үүргэнүүдые тодорхойлбо:

— республиканска конференцинүүдэй хоорондо Буряадай АССР-эй гүрэнэй болон нийтын ажабайдалай шухала асуудалнуудаар комсомолой республиканска организациин байдалые зохеохо;

— республикын совет, партийна, ажахын болон нийтын эмхинүүдтэ комсомолой республиканска организациин эрилтэнүүдые түлөөлэлгэ;

— засагай республиканска органуудта хуулита эдэбхи үүсхэл;

— гүрэнэй, нийтэ-политическэ болон нийтын органуудтай ба эмхинүүдтэй харилсаануудые дэмжэлгэ, гуримшуулга;

— мэдээсэлэй-аналитическэ, консультативно-методическа ажал ябуулга, районно зиндаанай кадрнууд болон эдэбхитэдые hургалга, практическа туhаламжа үзүүлгэ;

— залуушуулай программануудые, ябуулгануудые, хэмжээ ябуулгануудые зохеолго, тэдэниие бэелүүлхэ талаар комсомолой организацинуудай ажал ябуулга таарулан табилга;

— комсомолой организацинуудай хүдэлмэриин дүй дүршэлые шудалалга, тараалга, республиканска хэмжээндэ союз доторой харилсаануудые гуримшуулга;

— олондо мэдээсэлгын хэрэгсэлнүүдэй туhаламжаар комсомолой республиканска организациин ажал ябуулгын гол шэглэлнүүдые идхалга;

— комсомолой республиканска организациин ажахын ажал ябуулга хүгжөөлгын хараа замуудые зохеолго, ЛКСМ-эй рескомой предприятинууд болон ажахын подразделенинүүдые хүтэлбэрилгэ, комсомолой предприятинуудые бүридхэлдэ абалга, методическа талаар хангалга, ЛКСМ-эй рескомой хэмжээндэ бүрилдүүлэгдэhэн мүнгэ зөөриие хубаарилалга;

— Устав сахихын, ВЛКСМ-эй болон РСФСР-эй ЛКСМ-эй съезднүүдэй резолюцинуудай программна документнүүдые, республиканска комсомолой конференциин шиидхэбэринүүдые дүүргэхын түлөө хинан шалгалга;

— комсомолой республиканска организациин зүгhөө хариин гүрэнүүдэй организацинуудтай холбоо барисаа тогтоолго.

Эдэ үүргэнүүдэй ehoop Буряадай республиканска комитет нимэ түлөөлэлгэнүүдтэй болохо гэбэл:

— конференцинүүдэй хоорондохи үе соо республикын комсомолой организациин зүгhөө, үгэ хэлэхэ;

— конференциин шиидхэбэринүүдые хүгжөөлгэдэ зуурдшалхы удхатай шиидхэбэринүүдые абаха;

— асуудалнуудай талаар доодын органуудай заатагүй дүүргэхын тула шиидхэбэринүүдые абалга;

а) комсомолой республиканска организацида тоосоонууд болон hунгалтануудые үнгэргэлгын болзорнууд, дүрим, комсомолой республиканска конференцинүүдтэ делегадуудые hунгалгын дүрим;

б) РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой хэмжээндэ бүрилдэhэн хэрэгсэлнүүдые хубаарилга;

в) республикын комсомолой предприятинуудые байгуулгын, шэнэдхэн байгуулгын, усадхалгын дүрим тодорхойлолго;

г) ВЛКСМ-эй райкомой, горкомой болон тэдэнэй аппарадуудай ажал ябуулгын тобшолол;

д) хэрбээ РСФСР-эй ЛКСМ-эй Уставта, программна документнүүдтэ эсэргүү байгаа hаань, доодын органуудай шиидхэбэринүүдые болюулга.

2. РСФСР-эй ЛКСМ-эй республиканска бюрогой үүргэнүүд нимэ гэжэ тодорхойлхо:

— РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой тогтоолнууд болон даалгабаринууд соо тодорхойлогдоhон зорилгонуудые бэелүүлгэ;

— республикын нийтын организацинуудта ба гүрэнэй засагай органуудта комсомолой республиканска организациин эрилтэнүүдые РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой пленумүүдэй хоорондохи үе соо түлөөлэлгэ;

— РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой хүдэлмэри, РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой пленумүүдэй зарлалга эмхидхэлгэ хангалга.

РСФСР-эй рескомой бюро РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой түлөөлэлгэнүүдтэ хабаатай шиидхэбэринүүдые баталан абаха аргагүй. РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой пленумүүд дээрэ өөрынгөө ажал ябуулга тухай сагүргэлжэ тоосожо байха.

3. РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой республиканска комитедэй болон бюрогой даалгабариин ehoop, РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой секретариат удаадахи үүргэнүүдые дүүргэхэ гэбэл:

— РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой аппарадай хүдэлмэри, абтаhан шиидхэбэринүүдэй гүйсэдхэлгэ хинан шалгалга эмхидхэхэ, холбоо барисаа бэелүүлхэ, гүрэнэй болон нийтын эмхинүүдэй органуудта РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой бюрогой болон пленумэй даалгабаряар комсомолые түлөөлхэ.

4. Республикын комсомолой hунгагдамал органуудай ажал ябуулга хангахын, эмхидхэлэй-гүйсэдхэхы удхатай хүдэлмэри ябуулхын, комсомолой организацинуудта, тэдэнэй hунгагдамал органуудта практическа туhаламжа хүргэхын тула РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой аппарат байгуулагдана гэжэ тодорхойлхо.

Ц. БАТУЕВ,
РСФСР-эй ЛКСМ-эй Буряадай рескомой секретарь.

Хэр ажаhуугданаб?

СЭЛЭНГЫН ХАЖУУДАХИ ДҮРБЭЛЖЭН БУЛАН

ТЭРЭ Улаан-Үдэдэ оршонхой. Кировэй — Корабельная — Каландаришвили — Свобода үйлсэнүүд тэрэнэй хилэ болоно.

Сэлэнгын гү, али Үдын уhанай нэмэхэтэйнь адли тэрэ дүрбэлжэн булан «өөдөө хөөрэн» гарашадаг. Гэрнүүд, сарайнууд, туалетууд, угаадаhа, шорой хаядаг нүхэнүүд гэхэ гү, али бүхы юумэн уhанда абташадаг. Тэндэ ажаhуугшад бэегүйхэн хабтагайнуудаар дүгы хэжэ, ябаха баатай болоно. Иимэрхүү үзэгдэл хэдэн арбаад жэлэй туршада дабтагдаhаар. Засаг баригшад энээндэ огтошье анхаралаа хандуулнагүй. Уhанда абтагшад өөhэдөө арга хүргэаа бэдэрхэ зэргэтэй гэжэ тэдэ hанадаг ха.

Уhанда абтагшад өөhэдынгөө хүсөөр бэеэ абарха гэжэ туршаа. Энэншье туhалаагүй. Байгша ондо тэсэхэ аргаяа hалахадаа, тэдэ өөhэдөө эршэмтэйгээр ябуулга хэхэ гэжэ шиидэбэ. Хүнүүдэй ороогүй шэнэ гэртэ өөhэдынгөө дураар орохобди гэжэ тэдэ горгүйсэдкомдо ерэжэ занаба. Энээнэй hүүлээр лэ засагайхид нэгэ бага хүдэлжэ эхилбэ. Горгүйсэдкомдо ерэхэдэнь, урданайнгаа зоболонгые hанажа бү ябыт гэжэ ээлжээтэ уулзалгын үедэ (үнгэрhэн понедельнигтэ уулзалга болоо) хэлэhэниинь гайхалтай. Албанайнгаа уялгын ёhоор энэ хэрэгтэ анхарха ёhотой хүнүүдэй нэрэ обогыешье дурдаад яахамнайб гэжэ тэдэ хэлэбэ. Тодорхой дурадхалнуудые оруулагты гэжэ горгүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо А. Г. Прейзкер уряалба. Энэл болохотой дурадхал оруулагдаа ха гэжэ би hананаб: «Маанадhаа ямар дурадхалнуудые хүлеэнэ гээшэбта?! Бидэл таанадhаа дурадхалнуудые дуулаха зэргэтэйбди. Хэрбээ таанад юушье хэжэ шадахагүй түлюур байгаа hаа, hууриняа ондоо хүнүүдтэ үгыт».

Тиигээд тиитэрээ энэ зүблөөн дээрэ (зарга бариhан сагhаань хойшо хоёр долоон хоногой ябажа байгаашье hаа) хүнүүдые дары түргэн абархын тула хэды квартира хэрэгтэй болохоб гэжэ «арадта алба хэгшэдэй» хэниншье нэрлэжэ шадаагүй. Дэншье hаа, удаанаар хүдэлжэ hураха бэшэ гүбди?

В. ВЛАДИМИРОВ.
Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

НАЙДАХА АРГА ҮГЫ

Хүндэтэ редакци!

hанаагаа зобоhон асуудалнуудтаа харюу абаха найдалтайгаар танай газетэдэ хандаха гэжэ бодооб. Эдэ асуудалнууд гансашье минии hанаае зобоодог гэжэ hанахагүй байнаб. Мяханай продуктнуудта үгтэдэг талонууд тухай хэлэхэмни. Минии бүлэ августын талонуудта мяханай продукт абажа шадаагүй. Талоноор абаха юумэн үгы байгаа. hүүлэй hүүлдэ сентябриин 7-до баанзатай сонгооhон үхэрэй мяха худалдажа байhан магазин олоhомни, намда арсаа. Сентябриин 5 болотор лэ августын талонуудта мяханай продукт наймаалхаар горгүйсэдкомой худалдаа наймаанай таhагай (начальнигынь нүхэр В. П. Гусельников) заабари манда үгтэнхэй гэжэ наймаалагшад шалтаг бариба. В. П. Гусельниковтэй телефоноор хөөрэлдөөдшье сэдьхэлээ ханаhан харюу абаагүйб. Юундэ нэгэ hарын талон удаадахи hарын 1, нүгөөдэнь 10, гурбадахи 5 болотор хэрэглэгдэнэб (хүн зондо нэмэлтэ ямаршье мэдээсэл хэгдээгүй харин тэдэ августын талонууд июлиинхидэл адли сентябриин 10 болотор хамаагүй гэжэ этигэhэн байха даа) гэhэн асуудалдамни сентябриин 1 болотор талонуудаа хэрэглэхэ гэжэ оролдохо зэргэтэйт гэжэ харюусаад, сүлөөмнигүй, яаранаб гэжэ шалтаг баряад, трубкаяа хаяжархиба. Зүгөөр оролдохо зэргэтэйт гээшэнь юун боло-

ноб?. Продуктнуудые асаралгын саг гуримшуулагдаагүй, заримдаа үдын урда, хойно гү, али магазинай хаагдахаhаа урда тэрэниие асардаг. Харин асарhан продукт 30—40 минутын туршада худалдаад байхадань дууhашадаг.

Талон гээшэ магазинда ошоод, худалдажа абахаар найдуулhан хэрэг болодог юм гэжэ би ойлгоноб. Теэд магазинда ороод, юушьегүй байхадань ялтайб? Удаадахи hарын хэды болотор хэрэглэгдээгүй талон хэрэглэхэ болоноб? Маанадhаал дулдыдаагүй шалтагаануудhаа болоожо, августын талондо мяханай продукт абаагүй хүнүүд яаха ёhотойб.

А. РЕШЕТНИКОВА.

РЕДАКЦИhАА: Улаан-Үдын горгүйсэдкомой худалдаа наймаанай таhагые даагша Борис Петрович Гусельников талонуудай болзор hунаалга хадаа хэды зон талонуудаар мяханай продукт абажа үрдөөб, тэрээнhээл дулдыдаха гэжэ хэлэбэ. Дийлэнхи хүнүүд мяханай продуктын орондо колбаса абадаг. Мяханай үгы байhан дээрэhээ саг болзор соогоо талонуудаар мяха абахат гэжэ найдуулха аргамнигүй. Мүнөө мал үүсэлжэ эхилээ, тиимэhээ байдал hайжарха зэргэтэй гэжэ Борис Петрович найдуулба.

Харин мүнөө дээрээ «урдиhанииинь лэ абажа эдихэ» гэжэ хэлэхэ байнабди.

Аршаан

Сентябрь һарада экологическа габшагай һара болон Үдэ мү-
рэнэй эрьенүүдые элдэб шорой шохойһоо, үлэгдэлнүүдһээ сэ-
бэрлэхэ талаар ниитэ городой субботник үнгэргэхэ Улаан- Үдын
горсоведэй Президиумэй шиидхэбэри тухай манай газетэ мэ-
дээсэ һэн. Байгаалиин аюул өөрын хубилалтануудые оруулаа.
Уһанай үерлэһэнтэй дашарамдуулан, энэ бодомжолһон ябуулгаяа
октябрь һарада гү, али хабарай үедэ (байгаали хамгаалха ба
байгаалиин нөөсэнүүдые гамтайгаар хэрэглэхэ талаар горсове-
дэй саг үргэлжын комисси сентябриин 20 болотор эсэсэй шиид-
хэбэри абаха) үнгэргэгдэжэ болохо. Мүнөөдэр бидэ Улаан-Үдын
горсоведэй арадай депутат, экологическа һара үнгэргэхэ үүс-
хэл гаргагшадай нэгэн, «Экополис» гэһэн научно-практическа тү-
бэй директор А. Мельнигэй статьяе толилхомнай.

уһа руу шудхан урдадаг гэжэ
олохон городойхид мэдээгүй бай-
гаа еһотой гэжэ һананаб. Өөрын-
гөө нюдөөр энээниие хараад, до-
соомни аягүй шэнги болошоо. На-
бережная болон Полигон үйлсэ-
нүүдтэ ажаһуугшадтай (Полигон
поселогто баһа Полигон гэжэ
үйлсэ байнал) хөөрэлдэбэбди. Хо-
ер жэлэй урда тээ поселогто гэ-
рэй шаташахадань, үлэһэн үнэ-
һыень бульдозероор түлхижэ уһа

дэн һарын урда тээхэнэ байгуу-
лагдаа. Промышленна ба хүдөө
ажахын предприятинуудай эколо-
гическа паспортнуудые зохёон
байгуулха, агаар гү, али уһа руу
хаягдаха эгээн ехэ хэмжээнэй
нормонуудые тодрхойлхо, тус-
хайлагдамал эколого-географиче-
ска картануудые зохёохо, горо-
дой экологиин ба бусадшье
эрилтэ хэрэглэмжын асуудал-
нуудта хабаатай хүдэлмэринүү-

Үдэ мүрэнэй эрьенүүдые сэбэр байлгадаг болоел!

Шорой шохой хаягүй газарта сэбэр бэшэ, харин саг болзор соонь арилгадаг газарта сэбэр байдаг. Үдын голоор хаягдаһан шорой шохой өөрөө сэбэр болохогүй байна бшуу. Тиимэһээ тэндэ обоо хүбөө шорой шохой хаятай даа. Сэхыень хэлэхэдэ, энэ ямар муухай гэжэ һананабта. Энээндэ этигэнэгүй гүт?

СССР-эй АН-ай СО-гой БНЦ-гэй Буряадай геологическа институдай хүдэлмэрилэгшэ М. Колмановичтой хамта бидэ Улаан-Үдэ шадарай Үдэ мүрэнэй эрьенүүдые ябажа хараабди. Южный поселок район шадарай голой зүүн талаһаа эхиеэ абадаг горхохонһоо шалгалтаяа ябагаар хэжэ захалбабди. Энэ багахан горхоной оеорто шэлнүүд, баанханууд, эбдэрхэй шэлэй бутархайгаар дэбдигдэнхэй гэхэдэ болохо. Зейская үйлсын талаһаа горхон тээшэ бууһан переулогто элдэб шорой хаягданхай даа. Энээхэн горхоной эхиндэхи ехэ газарта буртаг үбһэндэ дарагдашаһан шорой шохой харагдана. Саашаа ябабабди. Дүтын Южлаг гэжэ нэрлэгдэдэг газарта хүрэжэ ерэбэбди. Горхоной багахан талмай дээрэ найман обоолоотой шорой хаягданхай, горхоной оеор болон эрье дээгүүрнь баһал муухай даа. Хайша хэрэгээр хандаһанай хойшолонгууд эли харагдана. Обоолоотой ехэ гэгшын шоройн орой дээрэ «Шорой хаяһанай түлөө 50 түхэриг яла түлэхэ» гэһэн плакат харагдана. Харин шорой шохойгоо хайшань хаяха болоноб? Горхоной эрье шадар нэгэшье контейнер үгы, шорой хаяха нүхэншье байхагүй. Эндэхи газар хэды үзэсхэлэнтэ һайхан байгааб гэжэ поселогой наһажаал хүнүүдтэй хөөрэлдэхэдэмнай элирбэ. Горхон загаһанай эдидэг хорхойгоороо, ариг сэбэрхэн эрьезрээ суурхадаг байһан юм. Тиихэдэ горхоной эрье дээгүүр хэншье шорой шохойгоо хаядаггүй, нүхэ малтажа буладаг һэн. Мүнөө эрьенүүд үрмэдэһэндэ дарагдашанхай, үхибүүд гартаа ороһон лэ юумэ горхоной уһа руу хаядаг. Мүн горхоной хажуудахана «Строитель», «Пищевик», «Металлист» гэһэн дачна кооперативууд түбхинэнхэй. Тэдэ шорой шохойгоо горхоной эрье дээрэ абаашажа хаяжархидаг. Ондоо тээһээшье шорой асараад, хаядаг даа.

Дүтын Южлагай саана үргэн нуга оршонхой. Тэндэ элдэб шорой шохой обоо хүбөө хаятай байхань харагдана. Хажуудань уһа бүлэдэг түхеэрэлгэ (водокачка) оршонхой.

Мяханай комбинадай поселогто орожо ерэбэбди. 2-дохи номерой автобусой эсэсэй буудалһаа холо бэшэхэнэ горхоной булагай уһа руу еһотойл муухай уһан шудхана. Үмсөөрхидэй шорой дээрэ промышленна шорой шохой хаягдана. Поселогой горхоной хажуугаар түмэр-бетон плитанууд, элдэб шоройн бутархай элбэг. Тохойн саанаһаа Үдэ мүрэн харагдашана. Автомобилиин шэнэ хүүргэ хүрэтэр мүрэнэй эрьенүүд яһала сэбэр. Хайр элһэ малтажа абадаг участок нугын үргэн талмай дээрэ нэмжынэ. Машинануудай шэнэхэн мүрнүүд харагдана (хожомшог болоходо машинануудай мүрнүүдые үерэй уһан хушажархиха).

Никольский поселок шорой суглуулха контейнернүүдые 100—150 метр болоод лэ табиһан Үдэ мүрэнэй эрье дээрэ ори ганса газар болоно. Теэдшье эндэ суглараһан шорой саг үргэлжэ абаашажа хаягдадаг, (контейнернүүдэй дүүрэхэтэй адли абаашажа хаядаг гэжэ мэдэхээр, теэдшье тэдэниие тойроод яһала сэбэр байба). Контейнернүүдэй табигдаһан талмайнууд бетоноор хушагдаагүй, хүреэлэгдээгүй.

Шэнэ хүүргэ доро ошожо харабабди. Өөрынгөө нюдөөр хараашье һаа, үнэншөөгүйб гэжэ сэхэ мэдэрхэ байнаб. Тэндэ ажаһуугшад Үдын хажуугаар гараһан харгы руу угаадаһаяа хаяжархинал. Һүүлэй һүүлдэ угаадаһаниинь Үдэ мүрэнэй уһа руу урдан ороно! Холоһоо муухай үнэр гутаһан эндэхи шорой шохой тухайшье хэлэнэгүйб. Голой хажууда оршоһон БМДК-гай поселогой хажуугаархи шорой — эндэ тэндэ суглуулагдаһан түмэр-бетон, түмэрэй хаядаһан, гэртэхи шорой — нюдэндэ хажар лэ байна даа. Мостовой үйлсын хажуугаар, Үдын урданай хүүргын урда тээ баһал нэгэ муухай шорой байха. Эндэ шоройшье, угаадаһаншье хаягданхай.

Хэдэн үдэрэй үнгэрһэн хойно тэрэл замаараа машинаар Үдэ мүрэнэй зүүн эрьеэр байгаали хамгаалха талаар Улаан-Үдын городской комитедэй түрүүлэгшэ И. Г. Петровтой, городской санэпидэмстанциин коммунальна гигиенын таһагые даагша А. Ф. Мезировтэй хамта ябаабди. Үдэрэй үнгэрһэн хойно И. Г. Петровтой, санэпидстанциин хүдэлмэрилэгшэ В. Н. Золтоевтой хамта Үдын баруун эрьеэр ябаабди. Авиазаводто хадхажа ороһон эрьеын участогые хаража эхилбэбди. Эндэ сэбэр байхадань гайхаабди. Теэд үерэй уһан шорой шохой хамуурдажа абаад ябашаһан байгаа гэжэ ойлгоо һэмди. Талмайншье хажуугаар яһала сэбэр. Зай тиигээд промышленна зоно эхилшэбэ даа. Тэндэ хүүргын түмэр хэрэгсэлнүүдэй завод, «Бурятферммаш» нэгэдэл, «Вторсырье» гэһэн бааза, металлобааза, модо болбосоруулдаг завод гэхэ мэтэ хойно хойноһоо һубарилдан оршонхой. Эрьенүүд дээрэ промышленна үлэгдэлнүүд хаягданхай, ехэнхи хубинь ондоо хүнэй харахын аргагүй предприятинуудай үндэр хашаагай саана нюугданхай.

Полигон поселок хүрэжэ ерэбэбди. 70—100 метр утатай обоо хүбөө шорой шохой Үдын хоер эрье дээгүүр хаягданхай. Энэ минии ганса обоо бэшэ, харин хэдэн үлхөө обоо хүбөө шорой байбал даа. Үдэ мүрэнэй эрье дээгүүр хаягдаһан муухай үнэртэй обоо хүбөө шорой шохой бороогой уһанда угаагдажа, мүрэнэй руу хаяжархео һэн гэжэ тэдэ хөөрэбэ. Урдандаа сэбэрхэн байдаг эрье дээрэ шорой хаягдашоо бшуу. Эндэ контейнернүүд тухай хэлэһэнэйшье үлүү, дүтүүр тойрон нэгэшье контейнер харааүйбди.

Саашаа ошобобди. Шэнэ хүүргэһээ холо бэшэхэнэ шэб шэнэхэн шорой хаягданхай байба. Лазо поселогой Үдын эрьенүүд яһала сэбэрхэн (мүрэнэй уһан нилээд нэмэһэн байба). Батарейкын эрье шадар сэбэршэг, ганса участок дээрэ (гаражнуудай хажууда) барилгын шорой хаягданхай.

Иимэл үзэгдэлнүүдтэй ушараабди. Город шадарай Үдэ мүрэнэй хоер захын эрьенүүд үзэмжэгүй муухай байдалтай, промышленна, барилгын, ажахын-ажаһуудалай — органическа, неорганическа, хатуу, шэнгэн — элдэб үлэгдэлнүүд элбэгээр хаягданхай. Американ эколог Барри Коммонер гэгшын бүрилдүүлһэн шоглон һагад хэлэһэн экологиин суута хуулинуудай нэгыень дурдан һанахада болохо. Американ эколог Барри Коммонер: «Бүхы юумэ хайшааб даа абаашагдаха еһотой ха юм!» гэжэ хэлэнэ. Дэлхэй дээрэхи нэгэшье угаадаһан үлэдэһэ хаядаһан тусгаар амяаран үлэнэгүй, харин эрье шадараа үлэшэнэ. Нэгэн гээ һаа городой бог шорой хаядаг газарта абаашагдажа хаягдаха. Үгы һаа тэрэл байһан газартаа шэнгээд дүүрэхэ. Утаа уняарынь агаарта дэгдэхэ, угаадаһаниинь Үдэ гол руу, бэшэ бусадынь газарай хүрьһэн руу орохо. Һүүлэй һүүлдэ бидэнэй амилдаг агаарта, бидэнэй ажаһуудаг газарта шэнгэнэл ха юм даа. Ажаһуудалай голодоһо хаядаһан городойхидой элүүр энхэдэ ехэхэн аюултай. Бог шоройһоо гэдэһэ доторой, туберкулез гэхэ мэтын халдабарита үбшэнүүдэй микробууд бүрилдэн гарадаг. Теэд эдэ бүгэдэ голой эрьедэ хаягдана. Харин тэрэ голой уһан Байгалда хүрэтэр ошоно. Ажаһуудалай болон промышленна үлэгдэл суглуулха, шэрэжэ гаргаха хэрэгтэ ээзн бусадаар хандаһанһаа болоно, городой оршон тойронхи байгаалида тэхэришэгүй хохидол үзүүлэгдэһэн зандаа. Промышленна голодоһо хаядаһа суглуулха, хадагалха ба үйлэдбэрилхэ ниитэ городской полигон Улаан-Үдэдэ мүнөө хүрэтэр үгы. Гэхэтэй хамта, Байгал тушаа КПСС-эй ЦК-гай ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй абаһан № 434 тогтоолтой дашарамдуулан, иимэ полигон (тэрэ тоодо голодоһо хаядаһа үйлэдбэрилхэ завод) 1992 ондо ашаглалгада тушаагдаха еһотой юм. Теэд промышленна (баһа хоротой голодоһо хадагалхын тула саг зуурын талмайханиие шье байгуулха зорилго мүнөө дээрээ оройдоо шиидхэгдэнэгүй.

Манай «Экополис» энэ хэрэг бэедээ даажа абаха гэжэ шиидэһэн байна. Теэд уншагшадые нэн түрүүн научно-практическа «Экополис» гэһэн түбтэй танилсуулха хүсэлтэйб. Манай экологическа түб олон һалбарита «Шэнэ саг» гэһэн нэгэдэлэй ба СССР-эй АН-ай СО-гой БНЦ-гэй Буряадай геологическа институдай дэргэдэ хэдые шиидхэхэ зорилготойгоор түб байгуулагдаһан юм. Түбэй нэрые тодорхойлон харая. «Экополис» хадаа городто ажаһуудаг хүн зоной экологическа эрилтэнүүдые хараалжа түсэблэгдэһэн гү, али энэ хараа түсэбэй ёһоор хүдэлжэ байһан город болоно. Эндэ хүнүүдэй ба оршон тойронхи байгаалиин хоорондохи холбооһоо уламжалан гараһан эрилтэнүүд тухай хэлэгдэнэ. Экополис хадаа тон һайнаар харууһалагдаһан, горитой хэмжээнэй паркнуудтай, сэбэр тунгалаг нуур сөөрэмүүдтэй хото юм. Теэд Улаан-Үдэ хото экополис болгогдохо гү, үгы гү—энэмнай тон орёо асуудал. Теэд «Экополис» энэл зорилгые бэелүүлхэ гэһэн зорилготой түб мүн.

Үдын эрье шадарай бог шорой сэбэрлэхэ гэһэн зорилго үнинэй юм ааб даа. Урда тээньшье элдэб субботнигуудта, воскреснигуудтэ сэбэрлэгдэдэг һэн. Коммунальна ажахын Улаан-Үдын городской управлениин начальник А. А. Матвиенко гэгшын хэлэһэнэй ёһоор, мүнгэн зөөриин энэ талаар һомологдоогүй хадань, эрье шадарай ариг сэбэрые сахижа шадахагүй байна. Харин энэ жэлэй май һарада байгаали хамгаалгын Бүхэроссин бүлгэмэй Октябрьска районно Совет баруун бэеын бог шорой арилгаха гэһэн һэдэлгэ гаргаа. Бүлгэмэй түрүүлэгшэ Галина Гармацыреновна Дылыкова эдэ мүрнүүдэй автортай хөөрэлдэхэдөө, энэ һэдэлгэ тиимэ урагшатайшье байгаагүй гэһэн сэгнэлтэ үгөө һэн. Теэд эндэ һурагшадай хүдэлбэшье, транспорт, хэрэгтэй хэрэгсэлнүүд, мүнгэн зөөри гэхэ мэтээр хангагдаагүй. Тиигэжэ суглуулһан обоо бог шорой хаягдаагүй үлөө. Тиихэдээ суглуулагдаһан бог шорой монсогойлон хадагалаха гү, али тэрэниие саг үргэлжэ шэрэжэ гаргаха асуудалнуудые шиидхэнгүйгөөр эрье сэбэрлэхэдэ туһатай гээшэ гү гэһэн асуудал гаржэ ерэнэ. Энэ орёо асуудалые нэгэ доро шиидхэхын аргагүй. Эндэ эмхидхэлэй, экономическа, хуулиин, үнгэрхэдөө политическэ олон тоото асуудалнууд гаража ерэнэ. Тиибэ яабашье тэдэниие хойшолуулангүйгөөр шиидхэхые оролдохо болонобди.

«Байкалрыбпром» нэгэдэлэй директор В. М. Солонкин Үдын эрье сэбэрлэхэ хэрэг даажа абахые «Экополисто» дурадхаһан юм. Энэл нэгэдэл манай хараалһан экологическа габшагай һара үнгэргэлгые даажа абаһан түрүүшын спонсор болоно. Тиигэжэ удаа дараалан, Госкомприродын городской ба республиканска комитедүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй, городской санэпидстанциин түлөөлэгшэдтэй, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй байгаали хамгаалха талаар саг үргэлжын комиссинуудай ба горсоведэй, коммунальна ажахын городской управлениин, Улаан-Үдын промышленна предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй ба бусад эмхинүүдэй ассоциацинуудай гэшүүдтэй суг хамта уулзалгануудые үнгэржэ, голой эрьеэр ябажа, хараһанай һүүлээр экологическа габшагай һара үнгэргэхэ гэһэн зорилго яһала эли тодо болобо. Энэ асуудал шэнжэлжэ үзэһэнэй удаа арадай депутадуудай Улаан-Үдын городской Соведэй президиум августын 21-дэ тогтоол абаһан байна. Тогтоол дотор промышленна ба ажаһуудалай голодоһо хаядаһанһаа Үдэ голой эрье сэбэрлэхэ талаар Улаан-Үдэ хотодо 1990 оной сентябриин 1-һээ 30 болотор экологическа габшагай һара ба эсэслэн сентябриин 29-дэ ниитэ городской субботник үнгэргэхэ тухай научно-практическа «Экополис» түбэй дурадхал дэмжэгдээ. Харин мүнөө үерэй уһанһаа болоо, субботнигые октябрь һарада гү, али һүүлээрэньшье—удаадахи хабарай сагта үнгэргэхэ гэжэ элирбэ. Теэд энэ талаар сентябрь һарын эсэстэ түгэсхэхы шиидхэбэри абтаха. Гэбэшье бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулагдаһан зандаа. Зарим тэды хэмжээнүүдые (жэшээлхэдэ, контейнернүүдые табилга гэхэ мэтэ) мүнөөшье, үерэй үедэшье абажа болохо ха юм. Тогтоол дотор голой эрье сэбэрлэхэ талаар олон тоото хэмжээнүүд хараалагдажа, һомологдохо мүнгэн зөөришье тодорхойлогдоо.

Тус экологическа хэрэгэй ябуулагдаха үедэ гол түлэб үдын эрьеэр гүримтэй болгохо, тодорхойлходо, бог шоройень арилгаха, муухай болошоһон газарнуудыень һэргээхэ, талмайхануудые бэлдээд, тэдээн дээрэ контейнернүүдые тодхохо, уһанай ариг сэбэрые сахин хамгаалгын зоноһоо бог шорой саг үргэлжэ зөөжэ, хаяжа байха асуудал шиидхэгдэхэ. Ниитэ городской субботнигой урда тээхэнэ городой хилэдэ ороһон голой эрье участогуудта хубаарилагдажа, промышленна предприятинуудта даалгагдаха юм. Иимэ участок бүхэндэ транспорт болон түхеэрэлгэ бүлэг бүлэгөөр хүртөөгдэхэ. Энээнэй түлөө ашаанай машинанууд, ашаа тээлгын кранууд, ашаа тээлгын машинанууд, бульдозернууд, газгагналгын түхеэрэлгэнүүд, бэшэшье хэрэгсэлнүүд хубаарилагдаха. Гэхэтэй хамта, эгээн хүндэ хүшэр хүдэлмэринүүдтэ (жэшээлхэдэ, ехээр бог шорой хаяһан газар сэбэрлэхэ, бог шорой тээхэ) коммунальна ажахын городской управлениин хүдэлмэрилэгшэд, мүн Үдэдэ дүтэ оршоһон тосхонуудай хүн зон хабаадуулагдаха. Һүүлээрнь экологическа акцида һуралсалай заведенинүүд—вузууд, техникумүүд, һургуулинууд хабаадаха. Тиин бидэ хотынгоо ниитын, промышленна ба бусад предприятинуудай, мүн баһа Улаан-Үдые экополис болгохо хэрэгтэ хубитаяа оруулалсаха хүсэлтэй хүн зоной зүгһөө һайн дуранай аша туһа үзүүлэгдэхэ байха гээд найданабди. Гадна промышленна предприятинуудай, илангаяа Үдын эрье шадар оршодог эмхинүүдэй ажалай коллективүүдһээ ехэ юумэ дулдыдаха. Туһаламжа дэмжэлгэ элдэб янза байха: экологическа акциин бэлэдхэлгэ ба үнгэргэлгэдэ хубиин хабаадалга, мүнгэн зөөреэр туһаламжа, транспорт, түхеэрэлгэ ба мэргэжэлтэдые эльгээжэ, туһалалга гэхэ мэтэ. Урда жэлнүүдтэ Үдэ голнай ямар байгшаһэм, тиигээд хэзээ тэрэнэй эрьеэр шорой шохой хаягдажа захалааһэм, саашадаа Үдын эрье сэбэрлээд, ариг сэбэрээр байлгахын тула ямар хэмжээ абаа һаа дээрэб гэжэ хөөрэхыень городой хүн зондо ханданаб. Манай городой түрүүшын «Улаан» гэһэн үгыень бүри тодо, шанга удхатай үгөөр һэлгэхэ баатай болохогүйн тула бидэ бүхы хүсөөрөө оролдохо ёһотойбди.

ЭДИР ШАТАРШАДАЙ АМЖАЛТА

Манай Буряадай эдир шатаршад август һарада Болгариин Тетевен хотодо үнгэрһэн уласхоорондын турнирта эрхим һайнаар наадаба. Мүрысөөнүүдтэ СССР-һээ, НРБ-һээ, ЧСФР-һээ 4 наһа гүйсөөгүй эдир хүбүүд ба басагад хабаадаба. Бага наһатайнуудшье һаа, эдэнэй олонхинь эрхим һайнаар бэеэ харуулжа үрдиһэн байна. Жэшээлхэдэ, Луганскһаа Наташа Кисилева дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй урдахана СССР-тэхи энэ жэлэй март һарын шэлэн абалгын турнирта хоердохи һуури, харин НРБ-һээ Милен Васильев дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө 10 наһа гүйсөөгүйшүүлэй мүрысөөндэ дүрбэдэхи һуури эзэлээ.

Манай эдир шатаршадай түйлалта тон ехээр баясуулна. Юһэ наһатай нэгэдэхи разрядтай Антон Шомоев хамтын зачедоор арбан эгээн эрхимүүдэй тоодо оролсожо, 10 наһа гүйсөөгүйшүүлэй турнирта нэгэдэхи һуури эзэлбэ. Арба наһа гүйсөөгүй басагадай дундаһаа Таня Ербактанова эрхим һайнаар наадажа, нэгэдэхи һуурида гараһан байна. Тиихэдэ зургаатайхан Илья Хахинов одоол эрхим наада харуулаа. Тэрэ мүнөө 17-дохи һургуулиин нэгэдэхи класста оробо. НРБ-һээ юһэ наһатай Калин Александровтай һүүлшын турта шиидхэхы парти шүүгээд, тэрэ арба наһа гүйсөөгүйшүүлэй дунда хоердохи һуури эзэлбэ.

Т. ИВАНОВ,
8-дахи ДЮСШ-гай тренер.

ТЭСЭХЭ АРГА ҺАЛАА

Республикын соелой министерствын тусхай шэглэлтэй научно-һэльбэн шэнэлдэг үйлэдбэриин "мастерскойнуудай" ажалшад энэ һайн заншалые һэргээхэ гэжэ бодоод, өөһэдынгөө хоер түлөөлэгшые Москва Ельциндэ эльгээбэ. Тэдэнние эльгээхэ шалтагаанууд яһала байгаа. Гансашье бэшэ, харин бүхэли дүрбэн шалтагаан болоно.

Нэгэдэхинь гэхэдэ, СНРПМ-гэй директор Георгий Алексеевич Ведерниковые ажалһаань гаргаба. Тэрэ энэ тушаалда 1986 онһоо хүдэлөө юм. Теэд имэ ушар үсөөн болодог гээшэ. Ехэнхидээ директорнүүдые «һэлгэхэ», «болюулха», «намнаха», «абажа хаяха» эрилтэнүүдые табидаг. Зүгөөр тэдэнние ажалдань һэргээн оруулдаг гээшэ гү?

Хоердохинь гэхэдэ, соелой министерство СНРПМ-гэй коллективые хоер жэлэй туршада арендэдэ оруулжа ядашанхай. Мүнөө арендэдэ моральна талаар хуушаржа эхилээ гэжэ мэдэрхэ зуураа, ажалшад предприятиие хамтын эд зөөри болгон худалдажа абаха эрилтэ табина.

Гурбадахинь, соелой министерство өөрөө жаса баридаг байһан аад, мэдүүлгэ үгэһэн болзорнуудта анхаралаа хандуулангүй байшоо. Мүнөө болоходо СНРПМ-гэй хүдэлмэрилэгшэд 1991 ондо ямар ажал хэхэ байһанаа мэдэхэеэ болишонхой. Хүшөөнүүдые һэльбэн шэнэлхэ гү, али газетэнүүдые уншаха гүбди гэжэ тэдэ юушье мэдэнэгүй. Хоердохинь зүйтэйл байжа болоо ха. Байгша ондо коллектив 120 тоннын орондо оройдоол 12 тонно түлишын материал абажа, урмаа хухаранхай.

Дүрбэдэхинь гэхэдэ, мастерскойнуудай коллектив түрэл соелой министерство багаханааршье һаа анхаралаа хандуулдаг болоһой гэһэн эрилтэ табина. Һүүлэй гурбан жэлэй туршада министерство өөрынгөө хүдэлмэрилэгшэдые нэгэшье дахин урмашуулаагүй. Жэшээлхэдэ, үнгэрэгшэ жэлэй түсэб тэдэ 160 процентээр дүүргэһэн байна.

Хүдэлмэрилэгшэдтэ эдэ бүгэдэн хашартай шэнги болошоо. Тиимэһээ тэдэ хоохон үгэнүүдһээ ажал хэрэгтэ хам орохо гэжэ эрид шиидэбэ. Ходоогуудые Москва эльгээгээд, гурбан үдэрэй забастовко үнгэргөө. Соелой министерствын дахяад СНРПМ-гэй хүдэлмэрилэгшэдтэ анхаралаа хандуулаагүй байхагүйн тула тэдэ Советүүдэй талмай дээрэ өөһэдынгөө пикедүүдые табяа.

О. ЛЕБЕДЕВ,
манай корр.

Жаргал ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

ЭНЭРХЫ СЭДЬХЭЛ

Ээлжээгүйгөөр автобус үгыт...

ЭНЭ зоболонгые бэе дээрээ мэдэрһэн хүн лэ һохор байха гээшэ ямар бэ гэжэ ойлгохо. Харадаггүй хүнүүдтэ илангаяа гүрэнэй, общевтвын дэмжэлгэ, миин юрын хүнүүдэй энэрхы хандалга хэрэгтэй ха юм.

Һохор хүнүүдэй Бүхэроссин бүлгэмэй Бэшүүрэй эхин эмхи дүшэн жэлэй хугасаа соо хүдэлмэрилнэ. Тус бүлгэм байгуулха тон хэрэгтэй болоһон юм. Холын тосхон һууринуудта байдаг хараа муутай гү, али һохор инвалидуудта туһалха хэрэгтэй байба. Һохоршуулай Бүхэроссин бүлгэмэй правлени хүсэлэл оролдолгонуудаа энэ талаар элсүүлээгүй һаа, хэрэгтэй зондоо туһаламжа хүргэжэ шадахагүйбди гэжэ ойлгоһон байна. Тиигэжэ ВОС инвалидуудай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хамгаалагшань болоһон юм. Мүнөө үедэ манай эхин организацида зуу гаран хүн тоологдоно. Инвалидуудта тусгаар хүнгэлэлтэнүүд тогтоогдонхой лаб даа. Тэдэ өөрынгөө район дотор түлөөһэгүйгөөр ябадаг, санаторно-курортно эмнэлгэдэ түлөөһэгүй путевкэнуудта хүртэдэг. Мүн абяанай комууды уншахын тула түлөөһэгүйгөөр гү, али 50 процент түлбэритэйгөөр магнитофонуудаар хангагдадаг. Тиихэдэ райсобесэй социальна хангалгын талаар хүдэлмэрилэгшэд ганса бэе ба үндэр наһатай инвалидуудые гэр байрадань хангадаг: тэдээндэ эдеэ хоолыень, эм дом худалдажа абадаг. Теэд энэ талаар бүхы юумэн һайн бэшэ. Ниитын эмхинүүдэй, худалдаа наймаанай, пассажирска транспортын, магазинуудай, хэлхээ холбооной узелай зүгһөө манай инвалидуудта ехэхэн бэрхэшээлнүүд ушардаг. Һүүлшын жэлнүүдтэ худалдаа наймаан хоморой эд бараануудые, мүн үдэр бүриин хэрэглэмжын зүйлнүүдыешье худалдан абаха талаар манай эрилтэнүүдые дүүргэнэгүй. Һарадаа нэгэ дахин манай киишэ ерэдэг автолавка тамхишье, кондитерска зүйлнүүдыешье асардаггүй. Эдэ бүгэдэнһөө гадна инвалид хүн ямар нэгэ холо хүдөө газарһаа город ерэхэ гэбэл, ээлжээгүйгөөр автобустошье һуужа шададаггүй. Ехээр бүлялдажа жүдхэбэл, арай гэжэ автобусто һууха ш. Теэд һохор зон иигэжэ ябажа шадаха аал?

Баһа медицинскэ хангалга тухай хэлэхэ хэрэгтэй. Манай эндэ, Бэшүүртэ жэл шахуу нюдэнэй врач үгы. Тэрэ бидэнэртэ тон хэрэгтэй ха юм. Харин Улаан-Үдэ ВТЭК гарахаяа ерэбэл, инвалидуудай 88-дахи түхэлэй саарһашье бэшэжэ шадахагүй байна ха юм. Олонхиднай город ВТЭК-тэ ошожо шадахагүй юм. Ходо танил, түрэлгүй, орохо газаргүй һаа, яагаад ерэхэбши? Тиимэһээ ВОС-ой правлениин урда манай райондо гурбан һарадаа нэгэшье дахин ВТЭК ерэхэгүй юм гү гэһэн асуудал табинабди. Социальна хангалгын талаар министрэй орлогшо Я. Шишмарев һохоршуулай Бүхэроссин бүлгэмэй пленум дээрэ нэгэтэ энэ асуудал шиидхэхэбди гэжэ найдуулһан байгаа. Теэд ямаршье дүнгүүд үгы. Бидэ энэ асуудалаа райсоведэй гүйсэдкомдо, главврач Э. Дугаровай урда табяа һэмди. Теэд сагай үнгэрбэшье, хэрэгнай үнөөхил зандаа.

И. МОСКВИТИН,
ВОС-ой Бэшүүрэй эхин организациин түрүүлэгшэ.

ГЭГЭЭН САГААН ҮДЭР ХУЛГАЙЛНА ГҮ, АЛИ ЯАНАБ?

Городской спортивно техническэ клубай (ГСТК) дэргэдэхи жолоодолгын курсануудай шагнагшад редакцида иимэ бэшэгтэйгээр хандаа.

1990 оной июлиин 1-һээ жолоодолгын курсануудта һургаһанай түлөө түлбэри 175-һаа 380 түхэриг хүрэтэрөө дээшэлүүлэгдээ. 1990 оной февралиин 9-нэй ДОСААФ-ай ЦК-гай 56-дахи захиралтые шалтаг барин, 1990 оной июлиин 7-ной ДОСААФ-ай Буряадай обкомой президиумэй бюрогой 5-дахи тогтоол дотор иигэжэ хэлэгдэнэ:

а) автомашинануудай сэнгые дээшэлүүлһэнтэй дашарамдуулан (энэ асуудал СССР-эй Верховно Соведэй сентябриин сесси дээрэл хаража үзэгдэхэ гэжэ хэблэлэй материалнуудаар мандаа мэдээжэ юм);

б) арадай ажахын зорилгонуудые дүүргэһэнтэй дашарамдуулан (ямар зорилгонууд бэ гэжэ ГСТК-да мандаа тайлбарилан ойлгуулжа шадабагүй);

в) олон жэлдэ хүдэлһэнэй түлөө хүдэлмэрилэгшэдтэ түлэдэг мүнгэ дээшэлүүлһэнтэй дашарамдуулан (юундэ хүнүүдэй хармаанһаа энээниие түлэхэ болоноб?);

г) арбан түхэриг хэмжээнэй гэшүүнэй түлбэри түлэһэнтэй дашарамдуулан (аүгөөр нэгэшье хүн ДОСААФ-ай гэшүүн болохо тухай мэдүүлгэ бэшээгүй, иимэ үнэмшэлгэшье байхагүй).

Һуралсалай хэрэгые нарижуулан һайжаруулһанай ашаар, тэрэниие техническэ талаар эрхимээр хангаһанай түлөө һуралсалай түлбэриие дээшэлүүлээ һаань, мандаа ойлгосотой байха һэн. Харин бидэ классууд соо шэнэ түхеэрэлгэнүүдые, жолоодохын тула шэнэ машинануудые хараагүйбди.

С. СЕЛИВАНОВ, М. КАТУНОВ, Б. ЧЕБУНИН, бүхыдөө 26 хүн гар табяа.

Энээниие тайлбарилжа үгэхын тула редакци ДОСААФ-ай обкомдо хандаа:

Үнэхөөрөөшье 1990 оной июлиин 1-һээ жолоодолгын курсануудта һургаһанай түлөө түлбэри 380 түхэриг хүрэтэрөө дээшэлүүлэгдээ гэжэ ДОСААФай обкомой ахалагша инженер-экономист Г. И. Чулкова тайлбарилан хэлэбэ. Гэнтэ иимэ шиидхэбэри абтаагүй, харин һүүлэй үедэ городской спортивно-техническэ клубууд хүшэр хүндэ байдалда оронхой. Энээнһээ уламжалан һуралсалай түлөө түлбэри ургаа бшуу. Бүхы ГСТК мүнөө ашаг олзогүй гэжэ тоологдодог. Хэрбээ урдандаа һайн ба муу клубуудай хоорондо олоһон мүнгэ зөөри хубаарилаад, хэрэг байдалаа заһадаг һаа, мүнөө ажахын тоосоондо ороһонтой дашарамдуулан, иимэ арга боломжогүй болообди. Персоналда салин хүлһэ түлэхын, байшан ба техникэ заһахын, материальна бааза хүгжөөхын тула клуб бүхэн өөһэдөө мүнгэ хүдэлжэ олохо зэргэтэй. Теэдшье шэнэ машинануудые худалдажа абаха хэрэгтэй бшуу. Машинануудай сэн 3—4 дахин ургаа бшуу. ДОСААФ-ай хүдэлмэрилэгшэдые гэрээр, хүүгэдэй садуудаар, һургуулияар хангахын тула социальна хүгжэлтын болон капитальна барилгын жасануудые хүгжөөхэ шухала. Гүрэнэй сэнгүүдэй комитедэй хүдэлмэрилэгшэдэй үнгэргэһэн шалгалтын дүнгүүдээр дээшэлүүлэгдэһэн сэнгүүд тоологдожо гаргагдаад, калькуляци табигдаа. Тиигээд һуралсалай түлөө түлбэриие 320 түхэриг хүрэтэр доошолуулха тухай шиидхэбэри абтаа. Удахагүй бүхы курсантнууд 60 түхэригөө һөөргэнь абаха. Энэ тариф 1991 оной январь хүрэтэр нэбтэрүүлэгдэхээр хараалагдана. Хожомынь түлишэтүрхисын, барилгын материалнуудай сэнгүүдэй дээшэлһэнтэй, соцстрахта эльгээгдэг мүнгэнэй, дэлгүүрэй харилсаанда ороһонтой дашарамдуулан, түлбэри дахяад ургаха. Тэрэнэй хэдытэ болохо байһыень мүнөө хэлэхэнь хүшэр. Багсаамжалан абаад үзэхэдэ, 400-гаад түхэригһөө доошо бэшэ болохо ха. Хүн бүхэн эды шэнээн мүнгэ түлөөд һураха аргагүй юм бэзэ. Гэбэшье ГСТК-да бэшэ арга боломжо үгыл.

С. МАРФИЦИН,
ИГУ-гай студент.

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

ЗҮҮН САЯАНИИЕ ШЭНЖЭЛЭГШЭД ТУХАЙ

Манай зуун жэлэй 50—60 аад онуудта Зүүн Саянай геологическа шэнжэлгэ эхилһэн түүхэтэй юм. Москва, Ленинград, Нижний Тагил, Эрхүү, Улаан-Үдэ гэхэ мэтэ хотонуудай геолог эрдэмтэд Ахада олоор ушардаг бэлэй.

1958 оной зун би 16 наһатай хүбүүн һургуулиин амаралтада Тустагайн геологобуулгабарийн партида маршрутна хүдэлмэришэн болоно ерэһэн байгааб. Энэ партиин начальнигнай хожомоо Зүүн Саянай мэдээжэ шэнжэлэгшэ болоһон алдартай Федор Кирьякович Волколаков тэрэ жэл гурбан жэлэйнгээ шэнжэлгын ажал согсолхоёо буулгабари хэһэн бүхы талмайнууд дээгүүрээ ябаха зорилготой һэн. Тиимэһээ бидэ үсөөн хүн байгаабди. Дүрбэн хүнһөө бүридэһэн, доро дороо эмээл моритой, үшөө ашаанай гурбан моридтой манай парти зунай нэгэ сэлмэг үдэр Орлик һууринһаа мордоо һэн.

АЛИБЕРЭЙ ХАРГЫГААР

Батоголой уурхайһаа аяншалгымнай зам эхилээ бэлэй. Тиигэжэ эдирхэн хаһадаа нютагайнгаа баялигтай танилсажа, эртэ урда сагта болоһон ушарнуудые мэдэжэ, түүхын эхин булагһаа амсаха золтой байгаа бэлэйб.

Тэрэ үедэ Батоголой графит олзоборилгын уурхайда зунай үедэ оройдоол 20—30 шахтер ажалладаг байгаа. Зундаа бэлдэһэн ашагта малтамалаа үбэлдөө мүльһэн харгыгаар ашаанай моридоор Эрхүү хото шэрэжэ абаашадаг бэлэй. Эндэ радиостанци, магазин, шахтернуудай хамтын байра түхеэрэгдэнхэй һэн.

Манай начальник Ф. К. Волколаков Батоголой уурхайн йихэбтэр һониин түүхэ тухай хөөрэжэ, Алиберэй барьһан харгы, иподром, үбэлэй саад харуулба.

«Об отыскании графита в Восточной Сибири тавастгуским первостатейным купцом Алибером» гэһэн мэдээсэл (Вестник ИРГО, 1858 г.) соо Алибер өөрөө иигэжэ бэшэһэн юм: «1846 ондо наймаанайнгаа хэрэгээр Зүүн Сибирь ошоходоо, графит шулуу олохо хүсэлэнтэй Саянай хадануудай баялигуудтай танилсажа, Хитадай хилын хажуудахи хадын (хэмжээнүүдые) һэмжэнүүдые үзөөб.

Тиихын тулада нэгэнтэ бэшэ Эрхүү, Хята, Белая, Аха голнуудай хоорондуурхи хадануудаар ябагдаа... Үни удаан ябадал, хохидолой һүүлдэ энэ минералай үндэһэн уурхайе Саян хадануудай дунда Батоголой һарьдагай хүнды соо олохо золтой байшооб...»

Удаан сэг соо энэ мэдээсэлдэ үнэншэжэ, Алиберые Батоголой уурхай түрүүшынхеэ нээһэн хүн гэжэ тооһодог байгаа. Үнэн ушарыень С. И. Черепанов өөрынгөө «Отрывки из воспоминаний сибирского казака» (Казань, 1879 г.) гэһэн ном соогоо элирүүлнэ. С. И. Черепанов 1838 ондо приставээр алба хэһэн юм. Нэгэтэ буряад ангуушад Черепановта туулга асарнабди гэжэ энэ графит асараа һэн ха. Тэрэ асарһан графидыень Черепанов 1847 ондо Петербург абаашаа, харин тиихэдэнь полковник Евреинов шэнжэлжэ, дээдын шанартай графит гэжэ мэдүүлһэн юм.

Финансын министр байһан Вронченко энэ уурхайе гүрэнэй мэдэлдэ абажа шадаагүй байһан дээрэһээ Черепановта үмсэдэнь үгэжэрхиһэн гэхэ. Тэрэнь дам саашаа 300 түхэригөөр Алибертэ өөрынгөө эрхые худалдажархиһан юм. Тэрэ үедэ эрхим шанартай графидай гансахан Борроудельска уурхай Англида хооһоржо, дэлхэй дээрэ эрхим шанартай карандашай графидай үнэ сэн дээшэлһэн юм.

Алибер Батоголой графидые нарин нягтаар шэлэжэ, тэгшэ һайханаар мүлиин хюреэдөөд, найдамтай бүхөөр ябталжа, 7000 километр зайдахи Нюрнберг хотын А. В. Фаберай карандаш бүтээдэг фабрикада абаашадаг болобо. «Сибириин Алиберэй графит» гэһэн бэшэгтэй карандаш Фаберай фабрикада гаргагдажа, һүрөг суу холо ойгуур тараһан юм гэлсэдэг.

Алибер хомхой хобдог эдлүүришэн байгаагүй гэжэ тэрэниие шэнжэлэгшэ А. Ячевский тэмдэглэһэн байдаг. Холын газарһаа олдоһон, хүшэр хүндөөр абтадаг малтамалай уурхайе ашаглахадаа, Алибер гансал өөрынгөө баяжаха тала харээгүй, зүб мүрөөр ашаглахые оролдоо. Өөрынгөө үе сагта тэрэ түрүү үзэл бодолтой, урагшаа һанаатай соёлшон, уран зохеолшын маягтай хүн байгаа гээд А. Ячевский бэшэнэ. Үнэхөөрөөшье Алиберэй иимэ һанаа бодолыень тэрэнэй Батоголдо хэжэ байһан ажал ябуулгые гэршэлнэ.

1958 ондо бидэнэр тэрэ холын сагта Алиберэй барюулһан «Алиберэй харгы» гэжэ нэрэнэй харгыгаар далайн нюрууһаа 2500 метр үндэртэй Батоголой һарьдагта аяншалгада гараа бэлэйбди. Иимэ харгын, үнэхөөрөөшье, уран гоёые сэгнэжэ шадаха, дээдын үндэр һанал бодолтой хүн барюулаа гэжэ мүнөөшье үни удаан сагай үнгэрһэн хойно һанадагби.

Тэрэ үедэ анха түрүүшынхеэ хадалиг хабшуу Ахада тэргээр ябадаг үргэн харгы хараа бэлэйб. Харгын эрмэгтэ гоё һайхан шулуун обоолоотой, уран гоёор баригдаһан хүүргэнүүдэй үлэгдэлнүүд, харгын нугалаа бүхэндэ амарха, доошоо шэртэн харамаар хорёолоотой талмайнууд, һарабша доро гоё һайхан һуудалнууд түхеэрэгдэһэн байгаа. Талмайхануудые тойруулжа, үхэр нюдэнэй эшэнүүд һуулгагдаһан, үшөө болоогүй жэмэсэй бэржыжа байхань харагдаа һэн.

Харгыгаа мүшхэн һарьдагай оройдо гарахада, хүнэй үнэншэхөөр бэшэ арюухан талмай харагдаба. Энэнь мори урилдуулдаг ипподром байба. Хоёр-гурбан дабхар харгынуудынь хоорндуураа элдэб янзын шулуухануудаар шэмэглэгдэжэ гоёогдонхой. Хэнэйшье мэдэхээр, һарьдагай оройгоор ямаршье һалхин үлеэдэг шуу. Энээниие сагта айхабтар хүсэтэй хорон хараада абажа, Алибер һарьдагай оройдо үндэр зузаан шулуун хана бодхооһон юм. Һалхин халхалһан ханын доро һарабша, һуудалнууд, томонууд янза бүриин шулуун хүнэй нюдэ хужарлуулан хэбтээ һэн. Энэ үзэмжэтэ талмай дээрэ Алиберэй сэбэр һайхан эхэнэр сэнгэдэг байгаа гэжэ түүхын хуудаһан гэршэлнэ. Эдэ бүгэдые харахадаа, хомхой хобдог хүн эгсэ һарьдаг өөдэ иимэ үргэн харгы барижа, һарьдагай оройе шэмэглэжэ, мүнгэ зөөриеэ гаргахагүй байһаниинь лабтай гэжэ үнэншэмөөр.

Тэрэ зундаа манай хүнгэн отряд Батоголһоо мордожо, һорог гол үгсэжэ, элшэрэй шүрбэһэн шулуунай уурхайе шэнжэлэгшэдтэ хүрөөд, Самартын алта бэдэрэгшэдээр уулзажа, Хята голые уруудажа, Зүүн Саянай эгээл үндэр Оспын дабаагаар Онот мүрэн ороо бэлэйбди.

ОРЬЁЛНУУДЫЕ ДАБАЖА, НОМУУДЫЕ УНШАЖА...

Түрүүшын аяншалга зүрхэ сэдьхэлым дууһан эзэлжэ, тэрэ гэһэнһээ хойшо нэгэ «үбшэнтэй» шэнги болошоо бэлэйб. Хабар боложо, сэсэг ногооной һалбаржа, хангай дайдын ногоорходо, зосоомни нэгэл танигдаагүй уйдхар бии боложо, хада уулын үндэр тээшэ татадаг болоо һэн. Нүхэд геологуудайнгаа ерэхые үдэр бүхэниие тооложо хүлеэдэг бэлэйб. Нилээд олон жэлнүүдэй туршада геологическа партинуудта хүдэлжэ, түрэл нютагаа, Зүүн Саянай олохон гол горходые, тайга хүбшые һэтэ ото ябаа һэм даа.

Геолог-альпинист Володя Ерховтэй Мүнхэ Саһан, Топографуудай орой ба бэшэшье олон «гурбан мянгатанай» — орьёл үндэрнүүдые дабажа гараһанаа омогорхон һанагшаб. Эдэ ябадалнуудай үедэ уйдхар гашуудалтайшье ушарнууд тохёолдоо. Шудхалай голой эхиндэ сугтаа маршрудта ябаһан залуу геолог Геннадий Малыгинай хабсагайһаа халижа, наһа бараһаниинь хэзээдэшье мартагданагүй.

Генэ нүхэрөө бидэ Орлик һуурин асаржа хүдөөлөө бэлэйбди. Геологуудтай түрэл нютагаа шэнжэлжэ ябахадаа нютагайнгаа баялигые яһала һайн мэдэхэ болоо һэм. Тиихэдэ Зүүн Саянай түрүүшын шэнжэлгэнүүдээр нилээдгүй һонирхоо хүм. Тэдээн тухай олон ном уншааб. Тэдэнэй зариман тухай тобшо тэдыгээр хөөрэхэ дуран хүрэнэ.

Географ-эрдэмтэн, бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ революционер-анархист Петр Алексеевич Кропоткин манай нютагаар һонирходог байгаа гэжэ дуулахадаа, балай үнэншэмөөр бэшэ байгаа. Теэд энээн тухайнь «Поездки в Окинский караул» (Записки Сиб. отд. Русского геогр. общества. Иркутск. 1867 г.) гэжэ өөрынь тэмдэглэл соо аржытар бэшээтэй. 1865 ондо П. А. Кропоткин Эрхүүгэй генерал-губернаторай тусхайта хэрэгүүдэй алба хаагшаар томилогдоод байхадаа, Ахада Канада США хоёрой дундахи Ниагараһаа үндэр томо хүүюур бии юм гэжэ дуулаад, энээниие үзэхэ, гэршэлхэ гэжэ ерээ ха. Нүхэн Дабаа дабажа, нюдэ һаргама сэбэр Мүнхэ һарьдагай хормойгоор Ахын адагай һарьдагта ябаһанаа П. А. Кропоткин иигэжэ бэшэнэ: «...Энэ арюун һарьдагта, хөө хара байсануудай хоорондо, заяанай хүбхэ номшо соо ябахадаа, гэнтэ үлеэһэн галзуу шуурганһаа гү, али түргэн аадарһаа хороохо аргагүйдэжэ, тойроод нэгэшье тэмдэггүй дайдые харахадаа, хүнэй досоо бурханда һүгэдэмэ һүзэг айдаһан хүрөөдхинэ».

«Ахада Ниагара олоогүйшье һаа, иимэ гоё һайхан хизаар дайдатай танилсаһанаа халагланагүйб» — гэжэ Ахада ябаһанай удаа Кропоткин бэшээ бэлэй. Географ Кропоткин Зүүн Саяаниие шэнжэлгэдэ нилээд ехэ хубитаяа оруулаа. Эрдэмтэд сооһоо түрүүшынхеэ Ахын вулканууд тухай бэшээ. Тэдэнэй нэгэн хожомоо Кропоткиной нэрээр нэрлэгдээ. Түрүүшынхеэ Тамгата гэжэ байсада зурагдаһан «Ахын бэшэгүүд» гэжэ алдаршаһан пиктографуудые шэнжэлһэн, тэдээн тухай бэшэһэн юм. Хожом хойно Кропоткиной бэшэһэнэй удаа тэрэнэй мүрөөр академик Окладников эдэ пиктографууд тухай һанамжаяа хэблэһэн юм. П. А. Кропоткин тэрэл 1865 ондо энээ руу ябахадаа, Алиберэй орхиһон Батоголой уурхай ошожо хараһан, мэдээсэл бэшэһэн юм. Алиберэй Батоголһоо шамдуу түргэнөөр, нэгэ юумэндэ намнуулһандал арилһые гэршэлжэ, Кропоткин иигэжэ бэшэнэ: «Шахта соохи машинануудынь, амбаар соохи зэр зэмсэгынь хүшэгдөөгүй, гэрнүүдэйнь сонхоор харахада, столнууд дээгүүрнь скатерть дэлгээтэй, аяга шанага табяатай, ээдынь мүнөө һая гэрһээ гараһан мэтэ», «Юундэ Алибер тэбдэн, мэгдэн эндэһээ нүүгээб?» гэһэн Кропоткиной асуудал мүнөөшье болотор харюугүй байһаар, үе сагай нюуса болоно үлэнхэй.

1964 ондо Хойто Ахын геологическа партида хүдэлжэ байхадаа, Ахын вулканууд дээрэ ошожо, нюдөөрөө хараха золтой байгааб. Эдэ вулканууд Жомболог голой адагта юм. Тэдэнэй дэлбэрхэдэ хайлан урдаһан шулуун (вулканай лава) Жомбологой голые дүүрэн дараад, Ахын гол соо урасхалынь тогтоһон юм. Манай ахаархин тэрэ вулканай лавые «шэбээ» гээд нэрлэнэ. Энэ шэбээе гаталан гарахань гасалантай. Оеоргүй гүнзэгы габанууд, тамын оеорто сомогдоһон мэтэ арбагар хара шулуунууд архайлдажа хэбтэнэ. Ган Дулма хаанай бүлин хара шуһан эдэ шулуун болоно тогтошоо гэжэ домогто үнэншэхөөр лэ ха.

Вулканууд тээшэ дүтэлхэдэ, шэбээгэй захада модон хэрээһэн харагдаа һэн. Энэ хадаа С. П. Перетолчиной ами табиһан газарта хэгдэһэн хэрээһэн мүн. Хадын инженер С. П. Перетолчин 1914 оной июль һарада вулкануудые шэнжэлжэ ябатараа наһа бараһан юм. Энээн тухай С. В. Обручев «Жизнь и смерть С. П. Перетолчина» гэжэ очерк дотороо эли тодоор бэшээ. (С. В. Обручев, «Таинственные истории». Мысль, 1973 г.). Энэ очерк соогоо С. П. Перетолчиной хайшан гээд наһа бараһан тухайнь эли харюу үгэһэн байдаг. Юуб гэхэдэ, Перетолчинтой суг ябаһан С. М. Толстых гэгшэ ами наһыень таһалаа гээд үгэ хүүр тараһан байна бшуу. Зарим нэгэн нютагай буряадууд хороогоо ха гэһэн хүүрмаг үгэ хүүр баһал тараа юм. С. В. Обручев мүрдэлгын документнүүдые нягта наринаар шэнжэлжэ, аюул болоһон газарынь үзэжэ, Перетолчин зүрхэ муутай байһан, ондоо хүниие гэмнэжэ болохогүй гэжэ элирүүлһэн байна.

С. П. Перетолчин хадаа Зүүн Саянуудай мэдээжэ шэнжэлэгшэ мүн. 1898—1907 онуудта Мүнхэ-Сарьдагые, Хүбсэгэл далайе шэнжэлһэн юм. Бэшэшье газарнуудаар ябаа һэн.

1964 ондо тэрэ модон хэрээһэн дээрэ Перетолчиной нэрэ, обог бэшээтэй байгша һэн. Хожом, 1978 ондо ябахадам, хэрээһэнэй унашаһые шулуу обоолжо, дахин бодхооһон байгаа. Харин хэрээһэнэй зэд гуулин самбар дээрэ һиилэгдэһэн бэшэг үгы байгаа юм. Минии һанахада, һүүлэй сагта дан олошорһон аяншалагшад эндэ зэмэтэй ха.

1915 ондо тэрэнэй һамган Варвара Ивановна үбгэнэйнгөө наһа бараһан газарта шудхамал шэрэм хабтагай тодхохо һанаатай ерэһэн юм гэжэ нютагаархин хэлсэгшэ һэн. Гэбэшье энэ эхэнэр тэрэ сагта һарьдаг уула дабажа, гаража шадангүй тэхэриһэн байгаа. Үни удаан саг соо тэрэ бэшэгтэй шэрэм хабтагайнь олдоогүй һэн. Һүүлдэ тэрэ шэрэм Монголжоной нэгэ гэрһээ олдоһон юм. Тиигэжэ 1987 ондо тэрэ шэрэм одоол «байрадаа» хүрөө һэн. Буряадай аяншалагшад тэрэниие С. П. Перетолчиной наһа бараһан газарта абаашажа тодхоо.

Сергей Владимирович Обручев тухай дуулаагүй, тэрэниие мэдэхэгүй хүн Ахада үгы гэбэл, алдуу болохогүй. Орлигой нэгэ гудамжада нэрэнь үгтэнхэй. Тэрэ хадаа академик Владимир Афанасьевич Обручевой хүбүүн. 14 наһатайдаа эсэгэеэ дахажа, аяншалгануудтань хабаадалсажа, саашадаа суута аяншалагша, эрдэмтэн болоһон юм. Ленинградай университедэй географиин факультедэй профессор, 1933 онһоо СССР-эй Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент болоһон юм. Олон номой автор.

С. В. Обручев Ахада түрүүшынхеэ 1939 ондо ерээ һэн. Тиихэдэ тэрэнэй газаршанаар суута ангуушан Дэмбэрэн Арданович Мункoнов болоһон, саашадаа тэдэнэр дүтын нүхэд болоо, хоорондоо ходо бэшэлсэдэг байгаа.

Аха нютагай түрүүшын шэнжэлэгшэдэй ябажа ошоһоор олон жэлнүүд үнгэрбэшье, тэдэнэй алдар нэрэ ахынхидай дурасхаалда хэтэ мүнхэдөө үлэнхэй юм.

Аха нютагай бэеэ даанги район болоһоор 50 жэлэй ойн тэмдэглэгдэхэ гэжэ байхада, эдэнэй нэрэ соло дурдангүй гаража яашье болохогүй байба.

К. ТУЛУЕВ,
журналист.

БУРЯАД ТУХАЙ ОРОН

Зүүн Сибириин кинохроникын студиин бүлэг кинематографистнууд Буряад орон тухай шэнэ фильм буулгажа эхилбэ. Республикын Министрнүүдэй Соведэй захилаар буулгагдаһан үнгэтэ энэ фильм соо Ивалгын дасанда болоһон Майдарай һайндэрэй үе харуулагдана.

«Байгал — дэлхэйн субад эрдэни» гэһэн уласхоорондын фестивальда хабаадалсаһан холын айлшад, республикын ажалшад шэнэ фильм соо буулгагдаа.

Баримтата фильмүүдэй бүхэроссин конкурсын лауреат, «Шанс» гэһэн мэдээжэ фильмын автор С. П. Пингин тус фильмын режиссер болоһон байна. Тиихэдэ сценариинь Эрхүү хотын уран зохеолшо Марк Сергеев манай республикын залуу поэт Баир Жигмитов хоер найруулан бэшээ юм.

— Шэнэ кинокартина соогоо манай республикын үнгэрһэн ба мүнөө үеын ажабайдал, арадай эһо заншал үргэнөөр харуулха зорилго урдаа табинабди. Бидэнэр Байгал далай сооһоо, уһан доороһоо, агаарһаа олон тоото кадрнуудые буулгажа, харагшадаа хужарлуулха болонобди,— гэжэ фильм фильм буулгагшад хөөрэнэ.

Кино буулгагшад байгша оной дүүрэтэр бүхы хүдэлмэриеэ түгэсхэхөөр хараална. Тиин ерэхэ жэлһээ республикымнай ажалшад, айлшад үргэн Буряад орон тухай шэнэ фильм хаража урмашан баярлахань дамжаггүй.

Н. БУДАЕВА.

ТОСХОН УРЯАЛНА!

БУРЯАДАЙ М. Н. ЕРБАНОВАЙ НЭРЭМЖЭТЭ СОВХОЗ-ТЕХНИКУМ

удаадахи мэргэжэлнүүдтэ һургахаар 1990—1991 онуудай һуралсалай жэлдэ үдэрэй отделенидэ һурагшадые нэмэжэ абахаар соносхоно:

8 классай бааза дээрэ — агрономи;

8—10 классуудай бааза дээрэ — ветеринари, зоотехни;

10 классай бааза дээрэ — зооветеринари.

Оролтын шалгалта сентябриин 15 болотор. 8 классай бааза дээрэ орогшод бүхы мэргэжэлнүүдтэ ород хэлээр (диктант), математикаар (сээжээр) оролтын шалгалтануудые бариха; 10 классай бааза дээрэ ород хэлээр болон литератураар (сочинени), химеэр (сээжээр). Совхоз - техникумдэ орогшод хамтын байраар, 45 түхэриг стипендеэр хангагдаха.

Манай адрес: Улаан-Үдэ хото, Трубачеевэй үйлсэ, 140, 1, 17 дохи автобусуудаар «Техникум» гэһэн буудал хүрэтэр ошохо. Телефонууд: 3-33-82, 3-18-98.

ЭРХҮҮГЭЙ ГҮРЭНЭЙ УНИВЕРСИТЕТ

Түүхын, хэлэ, бэшэгэй, юридическэ, математическэ, физическэ, геологическа, географическа, химическэ болон биолого-хүрьһэнэй факультедүүдтэ орохын тула 9 һарын заочно бэлэдхэлэй курсануудта шагнагшадые абахаар соносхоно.

Дунда һургуули дүүргэһэн ба һургуулиин дүүргэлтын классуудта һурагшад курсануудта абтаха.

Университедэй заочно курсануудай шагнагшадта һуралсалай түсэб, методическа заабаринууд болон шалгалтын даалгабаринууд эльгээгдэхэ, тиихэдэ шалгалтын хүдэлмэринүүдтэ рецензи үгтэжэ, бэшэмэл консультацинууд хэгдэнэ.

Программа амжалтатайгаар дүүргэһэн заочнигууд июль һарада үдэрэй 2 долоон хоногой курсануудконсультацинуудта уригдаха.

Мэдүүлгэ абаһанай ба түлбэри түлэһэн тухай квитанци абаһанай удаа абтаха (факультедые, мэргэжэлые зааха, түүхэшэдтэ хари хэлые зааха).

35 түхэригэй түлбэри (һуралсалай бүхы болзорой түлөө) университедэй расчетно счедто почтоор № 000140088 Жилсоцбанкын МФО-гой Оперто Эрхүү хотын 125015 гэһэн адресаар эльгээхэ.

Курсануудта сентябриин 25-һаа абажа захалха.

Курсануудай адрес: 664003, Эрхүү-3, а/я 138, университет, бэлэдхэлэй курсанууд, тел.: 24-61-94.

Молодежь Бурятии

ГАЗЕТЫН УНШАГШАДТА ҺАНУУЛНАБДИ!

«Буряадай залуушуул» газетын уншагшадта һануулнабди! Улаан-Үдэ хото соогуур, СССР-эй бусад городуудта квартира һэлгэхэ хүсэлтэй байбалтнай, «Услуга» гэжэ квартирануудые һэлгэдэг информтүб таанадта туһалха.

Манай адрес: Мелькомбинат поселогой ажаһуудалай эрилтэнүүдые хангадаг байшан, Тулаевай үйлсэ, 150, воскресениһээ бэшэ үдэрнүүдтэ 9-һөө 17.30 болотор үдэр бүхэндэ.

АБН. 45 — Красноярска хизаарай Ачинск хотоһоо 2 комнатно гүйсэд түхеэрэлгэтэй квартира, 3-дахи дабхар, 2 комнатно гү, али Эрхүү, Томск, Улаан-Үдэдэ огородтой гэрээр һэлгэхэб.

АБН. 105 — 3 комнатно гүйсэд түхеэрэлгэтэй квартира, 4-дэхи дабхарта, 42 кв. м. 36 дүрбэлжэн метрһээ бага бэшэ һайжаруулагдаһан 2 комнатно квартираар һэлгэхэб.

КОНТРАКТЫН ЕҺООР ХИЛЫН СААНА

«ЭЛЕКТРОСИБМОНТАЖ» ТРЕСТ УЛААН-ҮДЭ ХОТЫН 12-ДОХИ ПРОФТЕХУЧИЛИЩИТАЙ ХАМТА

10 классай бааза дээрэ 10 һара соо һураха болзортойгоор электромонтажай мэргэжэлдэ һургахын тула һурагшадые абана.

Училищи дүүргэгшэд һуралсалаа дүүргээд, 2 дохи ТЭЦ-тэ хүдэлхөөр эльгээгдэхэ, дуратай хүнүүд байбал, иимэ городуудта хүдэлхөөр эльгээгдэхэ: Гусиноозерск, Шэтэ, Хабаровск, Владивосток, Красноярск, 3 жэл соо хүдэлһэнэйнгээ һүүлээр хэлсээ баталжа, хариин гүрэнүүдтэ (Ирак, Греци, Инди, Куба) хүдэлхэ арга боломжотой байха. Дундуур салин хүлһэн 350 түхэриг, тарифна ставкаһаа командировочно 30 процент түлэгдэдэг, 2 дохи ТЭЦ дээрэ 0,4 поясной коэффициент түлэгдэхэ. Һуража байха үедөө трестын тоосоогоор В, С категориин жолоошоной, газоэлектрогагнуурщанай дутэрхы мэргэжэлнүүдые абахада болохо, 93 түхэриг стипенди түлэгдэхэ.

Һурагшадай һуража, хүдэлжэ байха үедэ гүйсэд түхеэрэлгэтэй хамтын байра, 3—5 жэл соо хүдэлөөд байхада квартира үгтэхэ.

Манай адрес: Улаан-Үдэ хото, Краснофлотская үйлсэ, 2, 12-дохи ПТУ, 14, 36, 37-дохи автобусуудаар «41-дэхи квартал» гэһэн буудал хүрэтэр ошохо.

Эдир технигүүдэй республиканска станци

Һургуулинууд болон ПТУ-гай техническэ кружогуудта һурагшадые абана:

— авиамоделировани,
— судомоделировани,
— радиотехническэ,
— фотографи,
— транспортын эхин моделировани,
— техническэ эхин моделировани,
— ракетомодельнэ,
— машинопись,
— картинг,
— кинодемонстраторнууд,
— мотоциклистнүүд,
— уран шудхалаа.
— спортивна радиопеленгаци,
— богони долгиной холбоон.

Иимэ адресаар 9-һөө 12 болотор, 14-һөө 17 саг болотор суббото, воскресениһээ бэшэндэ үдэр бүхэндэ бэшэлгэ хэгдэнэ: Свердловэй үйлсэ, 6. 3, 4, 5, 25, 26-дахи номернуудтай автобусуудаар «Банзаровай талмай» гэһэн буудал хүрэтэр ошохо, 1, 2, 7, 13, 14, 30-дахи номернуудтай автобусуудаар «Куйбышевай үйлсэ» гэһэн буудал хүрэтэр ошохо.

ТИВИКОМ БАЯР ХҮРГЭНЭ

Манай түрүүшын лотерейдэ хабаадалсаһан бүхы телехарагшадта баяр хүргэнэ. Өөрынгөө квитанци дээрэ 051 гэжэ гурбан тоо бэшэһэн хүн золтой байжа, манай түрүүшын ори ганса шүүбэридэ хүртэбэ. ТИВИКОМ-ой счедто 5 шалгалтын үдэрэй туршада 7863 түхэриг ороһон байгаа, тэрээнһээ 25 процентнь шүүбэридэ түлэгдэхэ.

ТИВИКОМ нэгэ хүнэй олон квитанци абажа, түлэһэнэй түлөө ороһон мүнгэнһөө нэгэ процент хэмжээе тусгаар шанда үгэхөөр тогтоогоо. Августын дүнгөөр нүхэр Ильясов иимэ шанда хүртэбэ.

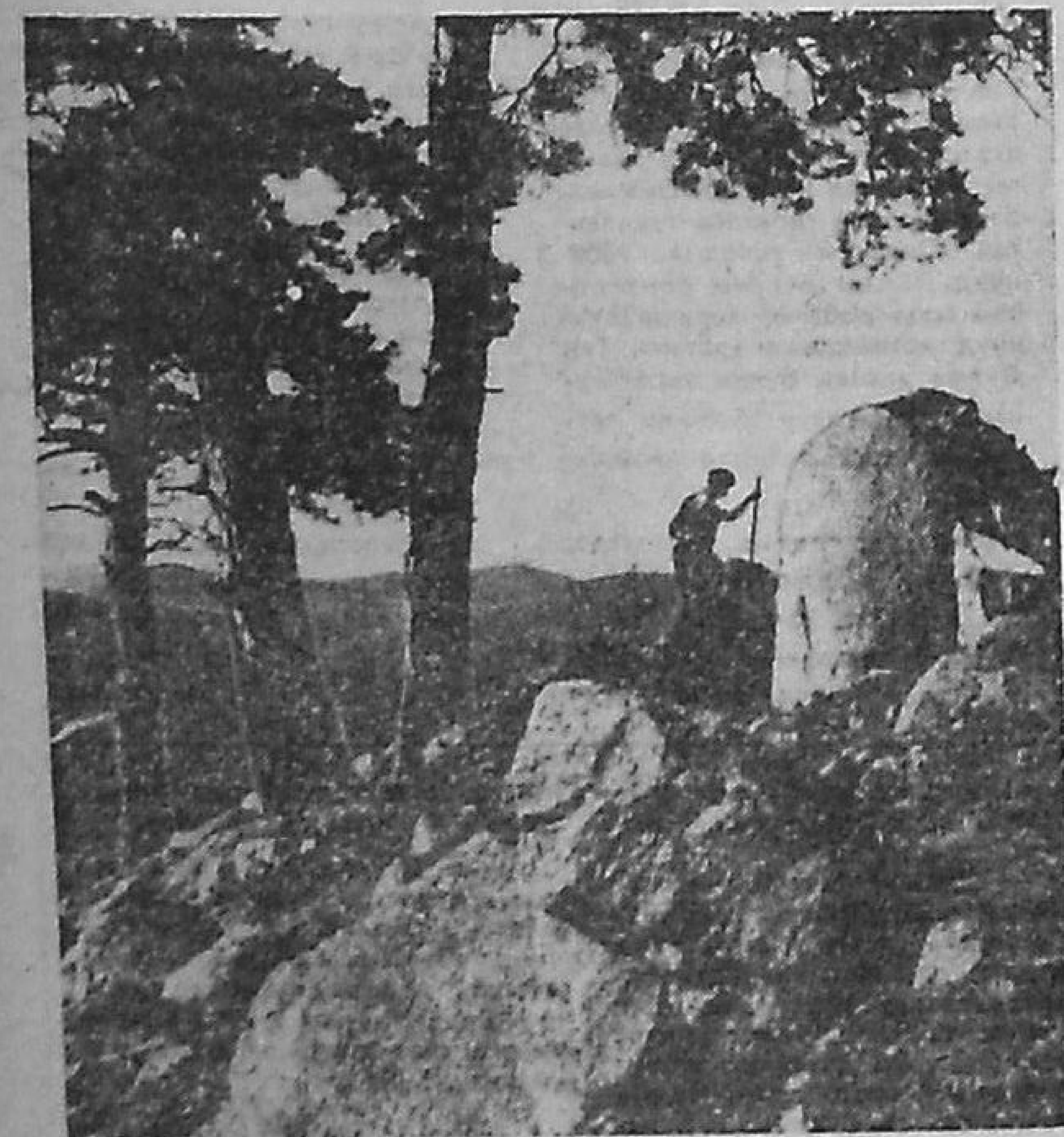
Бидэ таанадта амжалта хүсэнэбди. Лотерейн дүримүүд тэрэл хэбээрээ үлэнэ. Сентябриин 25 болотор түлэһэн хүнүүд удаадахи тиражда хабаадаха. Октябриин түрүүшын үдэрнүүдтэ тираж болохо.

ТИВИКОМ-ой дирекци.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи нийтын эдеэ хоолой управлени сүлөөтэ наймаанда худалдахаар ба хэлсээтэ еһоор һэлгэхээр удаадахи зүйлнүүдые дурадхана:

— пирожки баридаг АЖ-3П гэһэн автомат;
— хартаабхын ЛСК түхэлэй сульфитациин лини;
— мүльһэ хүргэдэг генератор;
— зунай наймаанда хэрэгтэй ТС-2 гэһэн эбхэгдэмэл һарабшанууд;
— зунай наймаанда хэрэгтэй ПНР-эй үйлэдбэриин «Конвалия» гэһэн мебель;
— жэгдэрүүлгын ПУС-3000 гэһэн талмайханууд;
— ВЦ4-75-12,5 VI гүйсэдхэлэй вентиляторнууд;
— КНЭ-50 гэһэн электрокипятильнигууд;
— «Даурия» гэһэн киоскнууд;
— жэмэсэй шүүһэнэй автомадууд;
— овощ хэршэхэ МРОВ-160 гэһэн машинанууд;
— хартаабха арилгаха КНА-600 гэһэн түхеэрэлгэнүүд;
— пионерлагерьнуудта ба бусад предприятинуудта хэрэглэгдэхэ түмэр мебель;
— халбаганууд, һэрээнүүд;
— 1, 2, 3 кг. багтаамжатай саарһан туулмагханууд;
— жэбэрдэггүй буладаар хэгдэһэн плитэ дээрэ табиха тогоонууд;
— полуфабрикадуудые хэхэ хайрсагууд;
— шэрэм субардаанууд;
— һургуулиин табурет;
— боошхонуудые табиха табурет;
— ханануудые шэмэглэлгын панельнүүд.

Иимэ адресаар хандахадатнай болохо: Улаан-Үдэ хото, Коммунистическая үйлсэ, 22.

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

Түүхэтэ хото городуудай шэнэлэн һэльбэлгэ эрхилдэг Түбэй научно-шэнжэлэлгын ба проектнэ институт «Байкал-турист» РХО-гой захилаар Байгалай региондо амаралта ба аяншалгые хүгжөөлгын генеральна системэ зохеон байгуулна. Энээнэй түлөө ажаһуудаг газартаа амарха хүсэлтэй нютагай хүн зоной һанамжа бодол хараада абаха хэрэгтэй.

Та энэ анкетэдэ бэшээд, тэрэнээ «Байкалтурист» РХО-гой адресаар эльгээгыт: 670010, Улаан-Үдэ хото, Толстойн үйлсэ, 3, «Анкетэ» гээд заагты.

«ТАНАЙ АМАРАЛТА» ГЭҺЭН АНКЕТЭ

1. Та хаана амаралтаяа үнгэргэхэ хүсэлтэйбта!

1. Ажаһуудаг газартаа:

а) Байгалай эрьедэ;

б) Байгалай эрьедэ бэшэ.

2. Ороной бусад районуудта гү!

II. Өөрынгөө ажаһуудаг газарта амархадаа, та путевко хэр зэргэ хэрэглэһэйб гэжэ һанадагбта!

1. Жэл бүхэндэ.

2. Нэгэ жэл путевкоор, нүгөөдэ жэлынь өөрынгөө дураар.

3. Гурбан жэл соо нэгэ удаа путевкоор.

4. 4—5 жэл соо нэгэ удаа путевкоор.

5. Өөрынгөө газар нютагта путевкоор амарха дурагүйб.

III. Хэдэн хоногой путевко та абаха дуратайбта!

IV. Жэлэй ямар сагта та амарха хүсэлтэйбта (һарыень заагты!)

V. Ямар аргаар амарха дуратай байнабта!

1. Байгал дээгүүр аяншалга.

2. Нуурай эрьедэ миин (аяншалангүйгөөр) амарха.

3. Эмшэлэлгэ - элүүржүүлгын амаралта.

4. Спортивно - элүүржүүлгын амаралта.

5. Нэгэ гү, али хэдэн пунктнуудаар аяншалгатай амаралта.

VI. Өөрынгөө нютагтахи амаралтын ямар эмхинүүдтэ амаралтаяа үнгэргэхэ хүсэлтэйбта!

1. Тургостиницада.
2. Турбаазада.
3. Ангуушадай гэртэ.
4. Загаһашанай гэртэ.
5. Кемпингдэ, мотельдэ.
6. Аяншалагшадай тосхондо.
7. Аяншалгын байшанда.

VII. Шэлэһэн путевкын түлөө хэды шэнээн хэмжээнэй — мүнгэ түлэхэ аргатайб гэжэ һананат! Өөр тухайгаа хөөрэжэ үгыт.

1. Эрэгтэй, эмэгтэй.

2. Наһан.

3. Юугээр хүдэлнэбта!

4. Гэр бүлын байдал.

5. Хуулиин наһа гүйсөөгүй хүүгэд бии гү!

6. Нэгэ һарадаа гэр бүлынтнай нэгэ гэшүүндэ хэды мүнгэнэй хүртэдэгыень заагыт.

«АЛТАРГАНЫН» БИБЛИОТЕЧКЭ

Африкан БАЛЬБУРОВ

Арбан хоёр эрдэни шэмэгни

[Үргэлжэлэл. Эхиниинь 22—35-дахи номернуудта].

Нүүрһэшэдтэеэ хахасахамнин намда хүндэл байгаа даа. Тэдэнһээ хүү таһалжа, ондо ондоо подразделенинүүд болгоо һэн. Харин би Забайкалиингаа фронтдо һөөргөө бусаха захиралта абаа бэлэйб. Тиин зүүн тээһээ добтолгын болоо һаань, гол шэглэлдэ тулалдаха танкова бригадада эльгээгдэбэб. Тэрэ үедэ Япони милитаристнууд Гитлерэй сэрэгтэй хоспол хэнхэй байгаа ха юм. Японтон Сталинградай унахыень хүлеэжэ байгаа юм, тиихэдэнь лэ манай Алас-Дурна хизаар руу, Забайкали руу добтолжо ороходо юм гэһэн үгэ бии һэн. Тиимэһээ Баруун фронтдо айхабтар хэрэгтэй мэргэжэл түгэс ниилээд ехэ сэрэгые бидэ Алас-Дурна хизаарай хилэ дээрэ барижа байха баатай болоо бшуубди. Тиин Сталинградта болоһон дайн байлдаае анхаралаа табин адагладаг, Совинформбюрогой мэдээсэлые зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэн шагнадаг байһан ушарыемнай уншагшад ойлгохо байха. Бидэ Совинформбюрогой мэдээсэлые рото болон батальонуудай жагсаалай урда уншажа үгэгшэ һэмди. Бүхы совет арад Сталинградта боложо байһан тулалдаае айхабтар ехэ анхаралтайгаар шагнадаг һэн. Харин манай байдал түстаар ондоо бэлэй. Юуб гэхэдэ, манай зүүн зүгтэ болохо дайн Сталинградтай нягта холбоотой байгаа бшуу.

Минии аха Матвей, үнинэйм хани нүхэр поэт Алексей Уланов Сталинград хотые хамгаалһан байна. Тэндэ Забайкальска 321-дэхи баатарлиг дивизи дайлалдаа. Хожомынь тус дивизи 82-дохи гвардейскэ дивизи гэжэ нэрэтэй болоо һэн. Энэ дивизидэ манай Буряадай олон тоото буряадууд болон ород үндэһэтэн алба хэжэ байгаа. Тус дивизи Чуйковой алдар солото 62-дохи армида ородог һэн. Тиимэһээ тус дивизиин дайшалхы ябуулга тухай В. И. Чуйковой тэмдэглэл «Байгал» журналда хэблэгдээ һэн.

Манай Улаан-Үдэдэ «Росглавобувьторгын» баазын директорээр Симен Митыпович Дугаров хүдэлмэрилдэг. Тэрэ 321-дэхи дивизиин полит-таһагай инструктораар алба хэһэн, Сталинградһаа Берлин хүрэтэр дайнай замаар дабшаһан хүн юм. Тэрэ дайнай һүүлээр дүрбэн боти олдохонь шухаг фотоальбом асарга бэлэй. Дайнай түүхые фотографяар харуулһан байха юм. «Байгал» журнал республикын военкомадтай суг хамта 321-дэхи Забайкальска дивизиин сэрэгшэд-ветерануудтай уулзалга эмхидхэхэ һанаатай. Тэдэнэй хөөрөөн, дурсалганууд «Байгал» журналда толилогдохо юм. Баатарлиг Сталинградта тулалдаһан, Орёл болон Курскын дүхэригтэ дайлалдаһан, Познань гэжэ хэрэм буляан абаһан, Берлиндэ һүүлшын илалтата дай хэһэн эсэгэнэр болон аханарайнгаа баатарлиг ябадалые манай залуушуул мэдэжэ абаха ёһотой.

Манай Буряадһаа хэды хүн фронт мордожо, баатарлигаар тулалдааб гэжэ би эндэ хэлэжэ шадахагүй байнаб. Харин фронт мордоһон хүнүүдэй хахадынь лэ бусажа ерээ гэжэ сэхэ хэлэхэ уялгатайб. Дайнай һүүлээр партиин обкомой нэгэ пленум дээрэ республикын сэрэгэй комиссар, урдань Чапаевай дивизидэ дайлалдаһан полковник Рязанцев сэдьхэлээ хүдэлгэн, хоолойгоо бүглэрүүлэн байжа манай республикын хэды хүн хаана дайлалдааб, хэды хүн шархатааб, хэды хүн алуулааб гэжэ элидхэһыень би һайн һананаб. Энэ элидхэлыень пленумдэ хабаадагшад хүл дээрээ зогсон шагнаа бэлэй. Тус пленумдэ хабаадагшадай олонхидой нюдэн уһатаа һэн. Эдэмнай Забайкалиин большевигүүд гэжэ ойлгожо абаа ха юм. Дайнда баатарлигаар унаһан хүнүүдтэ интэрээ уяраа һэн даа.

Энэ ушарые юундэ эндэ дурданабши гэхэдэ, хатуу шэрүүн үнгэрэгшэ дайнай илалта айхабтар олон хүнэй сэнгээр олдоһон юм гэжэ залуу уншагшадта һануулха хүсэлтэйб. Манай республикын Зэдын аймагта Бургалтай гэжэ нютаг бии юм. Тэндэ 150 урхатай айлтай «Мир» колхоз оршодог. Колхозой конторын хажууда дайнай илалтын 20 жэлэй ойдо зорюулагдажа бодхоогдоһон хүшөө бии юм. Тэрэ хүшөө дээрэ тус нютагһаа дайнда ошоод, ами бэеэ үгэһэн хоёр зуун гүрбан хүнэй нэрэ хэтэ мүнхын дурасхаал болгогдон һиилэгдэнхэй. Иимэ хүшөөнүүд республикымнай бүхы тосхонуудта табигданхай. Манай хэзээдэшье мартахагүй энэ хатуу шэрүүн дайнда, түүхэдэ ходо урдань хэлэгдэдэгтэл, Германи Росси хоёр дайлалдаа бэшэ, харин гитлеровскэ фашизм, манай совет байгуулалта хоёр үхэлэй тулалдаа хээ, иимэ харата гүрэтэ дайе эзэрхэг түрнмхэйшүүл, булимтагаршад үүсхэдэг юм гэжэ совет хүнүүд ойлгожо абаа ха юм. Дайнда баатарлигаар унаһан хүнүүдтэ зорюулагдаһан хүшөөнүүд эгээл энээн тухай домоглоно бэшэ аал? Белоруссиин газар дээрэ бэшээд, хэдэн мянган хэһэг ном болгон хэблэжэрхиһэн байха юм. Дайнай түрүүшын жэлые бидэнэр һайн һанана. Бэе дээрээ үзэһэн байна ха юмбибди. Манай арад эгээл тэрэ дайнай түрүүшын жэл немецкэ фашистнуудай шанга добтолгые зогсоогоо ха юм. 1941 — 1942 онуудай үбэл Москвагай оршондо гайхамшаг шанга тулалдаан болоо һэмнай. Фон Бушай 16-дахи сэрэгые Старая Русса гэжэ хотын оршондо марсканууд бэшэ, харин совет сэрэг бүһэлөө ха юм. Тихвинэй шанга сохилто 1944 ондо бэшэ, харин дайнай түрүүшын жэлдэл болоо бшуу. Яагаа жэгтэй юм гээшэб—энэ үнгэрэгшэ аюулта дайнда илалта туйлаһан, хорин миллион хүнүүдээ, эды олон эгээл эрхим хүнүүдээ алдаһан бидэнэр, иимэ үнэтэй сэнгээр олдоһон илалтыемнай алибаа аргаар багаар харуулхадань, зүбшөөһэн байнабди!

Алибаа хэрэг хаража үзэхэдэ, гэршэ хүнэй үгэ хэрэгтэй болодог. Мүнөө нэгэ тиимэ гэршые эндэ немецкэ фашистнууд хэды зэрлиг муухай аша гаргаа гээшэб. Зэмэгүй зониие хюдаа, бүхы деревнинүүдые хүн зонтойнь галдадаг байгаа. Хатынь гэдэг тосхонииешье һанаандаа оруулэя. Манай Байгалай үмэнэхи газар дайда фронтһоо холо байгаа. Эндэ фашистнууд ерээгүй, газарыемнай бузарлаагүй, дайн байлдаанай шууяан дуулдаагүй. Харин эндэ табигдаһан хүшөөнүүд хадаа совет арадууд бултадаа хамта харатан дайсантай тулалдаа, тэрэ мартагдашагүй дайнда совет хүнүүд булта илаха гэһэн нэгэл һанал бодолдо эзэлэгдэдэг байгаа гэжэ гэршэлэн харуулна бшуу. Юуб гэхэдэ, совет засагые, хүн түрэлтэнэй эгээн арюун һайхан хүсэл бодолые, мүнөө манай бодото хэрэг дээрээ байгуулжа байһан коммунизмын хэрэгые хамгаалха ёһотой гэжэ хүн бүхэн һайкаар ойлгоно ха юм. Эгээл энээниие нютаг бүхэндэ табигдаһан хүшөөнүүд элирүүлэн харуулнал!

Дайн дээрэ алдар нэрэ суурхаһан олон тоото хүнүүд сооһоо оройдоол хоёрхон хүниие энэ ном соогоо дурдахам. Хэд бэ гэхэдэ, Советскэ Союзай Герой полковник Владимир Бузинаевич Борсоев, Смоленскын хүбшэдэхи партизанска бригадын командир, Ленинэй орден болон бусад олон дайшалхы хайрануудай кавалер Гуржаб Ванюшкеевич Очиров болоно. Воронежһоо, Орёл-Курскын дүхэригһөө эхилээд, манай ороной эгээн баруун хилэ болохо Украинын Ужгород хүрэтэр Борсоевой танкда эсэргүү артиллериин бригадын баатар габьяа гаргаһан мүрые мүшхэн, 2400 километр ута замаар би ябажа ерээ һэм. Капитан Очировой партизануудай харата дайсадтаяа тулалдаһан Смоленскын газар дээгүүршье ябааб. Духовщина ошоһон байнаб, Очировой отрядай комиссар Никита Четвертиковтой уулзаа һэм. Эдэ хоёр дайнай баатарнууд тухай хөөрөөем уншаһан хүн бүхэн, Буряадай эртэ урдын литын ёһоор, 1941 оной могой жэлэй гани һарада фронт мордоһон манай буряад хүбүүдэй хайшан гэжэ харатан дайсантаяа дайлалдаһыень мэдэжэ абаха бэшэ гү гэжэ һананаб.

Үнгэрһэн дайн тухай, илангаяа дайнай түрүүшын жэл тухай дайсадайшье ман тухай иигэжэ худалаар хэлээгүй, хардаагүй юумые манай зарим харюусалгагүй бэшээшэд нюдэ нюургүй буруу үгэ хэлүүлхэм. Энэ хадаа полковник В. Б. Борсоевой «Үдэр үдэрэй тэмдэглэлһээ» абтаһан хэһэгүүд болоно. Дайнай урда тээ Владимир Бузинаевич Борсоев Фрунзиин нэрэмжэтэ сэрэгэй академи дүүргээд, капитан нэрэ зэргэтэй артиллериин дивизионой командир болоо һэн. Сэрэгэй академидэ орохынгоо урда тээ Борсоев Ленинградта артиллерийскэ училищи дүүргэһэн байгаа. Тиимэһээ Владимир Бузинаевичые сэрэгэй ехэхэн мэргэжэлтэн гээшэ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Хойто Кавказда Ермоловко аулда алба хэжэ байхадань, 1941 оной июлиин 10-да фронт ошохо гэһэн захиралта хүрэжэ ошоо һэн. Тэрэ гэһэнһээ хойшо 1945 оной мартын 8 болотор ходо фронт дээрэ немецкэ фашистнуудтай дайлалдажа ябаа. Дайнай дүүрэхэһээ гурбан һара урид Одер шадархи тулалдаанда танкда эсэргүү артиллериин бригадын командир ябахадаа, баатарай үхэлөөр унаһан байна. В. Б. Борсоевой «Үдэр үдэрэй тэмдэглэл» хадаа бодото байдал харуулһан айхабтар шухала документ мүн. Тэрэ хоорондоо тус тэмдэглэл уран һайханай зохёол шэнгеэр уншагдаха байна. Тус тэмдэглэл «Байгал» журналда 1963 ондо анха түрүүшынхеэ хураангыгаар хэблэгдээ һэн. В. Б. Борсоевой «Үдэр үдэрэй тэмдэглэлые» тусхай ном болгожо, олон хэһэгээр гаргаха ёһотой гэжэ би һананаб. Юуб гэхэдэ, энэ документ дайнай түрүүшын жэл тухай худал хуурмаг зүйлые, янза бүриин эндүү алдууе, хардалгые сүм элирүүлхэ байна. Миил юрэ дайлалдаһан хүн бэшэ, харин фашистнуудай танкнуудые дайнай бүхы жэлнүүдтэ бута сохижо ябаһан энэ хүнэй, ондоогоор хэлэхэдэ, эгээн аюултай газарта дайсадта эсэргүү эгээн аймшагтай сохилто үгэжэ ябаһан энэ хүнэй хэһэн тэмдэглэл уншагты даа!

ПОЛКОВНИК В. Б. БОРСОЕВОЙ ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ТЭМДЭГЛЭЛҺЭЭ ИЮЛИИН 10. ЕРМОЛОВКА АУЛ.

Хоёр талаһаа добтолон дайсадтай тулалдажа, 60 модо ябаһанайнгаа һүүлээр Ермоловко аул багта сүүдхэ амархаяа байрлабабди. Энэ тулалдаанай түсэб угаа һайнаар табигдаһан байгаа. Түсэбэй хэдышье һайн һаань, булта тэрэниие тооха хэбэргүй байгаа һэн. Июниин 22-ой һүүлээр энэмнай наадан бэшэ ха юм! Үдэр сар бүхэндэ урагшаа добтолхо захиралта хүлеэнэбди. Сэрэгшэд болон командирнууд ехэ багагүй дайсадаа сохихол сохихол гэжэ зоришонхой. Үдэшэ яһала хүхюутэйгээр үнгэрөө: хүнүүдээ, мориндуудаа угаажа даа, дотор хубсаһаа, обмундированияа сэбэрлэжэ, нэгэ 22 саг багаар зомнай унтаба.

Хүнүүдээ хэбтүүлээд, пиводэ һанаатай буфет ошожо, хоёр кружка уужархёод, подразделениингээ байһан газарта бусаха гэжэ ябабаб. Дежурна гүйжэ ерээд, намайе командир дуудана гэжэ элидхэбэ.

Полкын командирта 23.45-да ерэхэдэм, добтолгодо орохын захиралта үгэбэ. Тревогоор дивизионоо бодхообоб. Грозный хото шэглэн ябабабди. Тэндэ поезддо һуухабди.

ИЮЛИИН 11. ГРОЗНЫЙ ХОТО.

Би эшелониие даагшаб. 16.00-һоо ашаалжа эхилбэбди. Станци дээрэ хүн зон хүл хөөрсэг болобо. Эды олон эхэнэрнүүдэй забһараар станци руу дүтэлхын аргагүй. Мэдээ табижа унаан, бархиралдаан, һүхирэлдөөн гээшэнь олиггүй. Тэндэ нэгэ поезддо һууһан подразделениинүүдэй эмхигүйһөө боложо, ашаалгамнай харанхы болотор үнжагайраа. Тэрэ олон эхэнэрнүүдэй перрон дээрэ гарашахадань, тэндэһээнь үлдэхын аргагүй. Би перрон сүлөөлхэ гээд, бүри яашье ядабаб. 23.00-до арай гэжэ ашаалжа дүүргэбэб. Тиигээд Ростов-на-Дону тээшэ шэглэн поездней хүдэлбэ. Поездынгоо байраһаа хүдэлхэдэ, хүнгеэр амилбаб.

ИЮЛИИН 12—14. ХАРГЫДА ЯБАХАДАА.

Грозноһоо Боброво хүрэтэр ябабабди (Киевһээ зүүн хойшоо 40 модо). Һайн ябажа ябатараа станци Безлюдовка дээрэ нэгэ ушарал болобо. Тэндэ эдихэ хоол, фураж абабабди. Ород хэлэ мэдэхэгүй красноармеец Асамбеков (узбек) поездһоо гээгдэшэбэ. Боброво хүрөөгүй, Бахмач станци дээрэ арайл бомбодолгодо орон алдабабди. Хахад модон тухай үнгэрөөд ябатарнай бомбодожо эхилбэ.

Поездһоо буубабди. Хажуу тээшээ халта ябад гээд, ой соо лагерлан, хоноглодо тогтобобди. Бүхы эшелонуудһай суглараха, байра байдалаа мэдэжэ абаха байгаа бшуу.

ИЮЛИИН 15. СТАНЦИ БОБРОВО.

Үглөөгүүр намайе ахалагшаар орхёод, полкын командир дивизиин командирта ошобо. Нэгэ хэды болоод бидэшье ябабабди. 70 модоной марш. Киев хотые зүүн тээһээнь тойрон, Борисполёор Коплово гаража ерэбэбди. Хэлэсэ холбооной тусхай батальон намтай ябалсаа. Харгын муу гээшэнь, түрүүн элһэн байһанаа, саашадаа шабар боложо эхилбэ. Намагтай. Нэгэ бага амарха газар оложо ядашабабди. Түрүүшынхиеэ дуулададаг бахануудтай ушарбаб. Хүхыдэл адляар донгодоно. Түрүүн би хүхыл донгодоно гэжэ һанааб. Һүүлээрнь энэтнай бэханууд лэ гэжэ хүн хэлээ. Амарха газартаа һүни хүрэжэ ерэбэбди. Шэб харанхы, моринойгоо шэхэ харахаар бэшэ. Нэгэ саадхан олоод, тэндээ байрлашабабди. Һанаа амар ябаха гээшэмнай! Һэрихэ сагтаа һэрижэ шадаагүйбди. 5.00-до ябахын оронд 6.00-до хүдэлбэбди.

ИЮЛИИН 16. КОПЛОВО ТОСХОН.

Коплово ошохо харгыда манай марш бухы ёһо журамтайгаар үнгэрөө. Борисполиин дэргэдэ үглөөнэй хоол барихаяа тогтобобди. Би колонны эхиндэ һуугаад, сухаари химэлжэ оробоб. Энэ үедэ гурбан хүнгэн машина гараба. ГАЗ-М дундахи машинадань Буденные харабаб. Тэрээнтэй нэгэ машина соо ябаһан генерал асууба: «Ямар часть хайшаа ябанаб?» Штабай комендант — младша лейтенант документээ харуулагты гэбэ. Тиигээд юушье ойлголсонгүй, машинанууд ошобо, һонин эпизод!

Коплово тосхондо 19.00-до хүрэжэ ерэбэбди. Даабари абаабди. Днепрын зүүн эрьедэ обороно эзэлхэ. Оборонын районой рекогнесцировко 22.00 абабабди. Триполь хүрэтэрхи 12 модон ондоо тээхи 50 модоной газарһаа ута байба. Элһэн. Мөөрнүүд шабардашана. Моридойнгоо ашаагаа даажа ядахада, тэдэнээ һэлгэбэбди. Моридые һайнаар шэлэдэг байһамнай ехэл һайн. Бухэли һүниндөө оройдоол 6 модо урагшаа ябаабди.

ИЮЛИИН 17. ДНЕПР МҮРЭН.

10.00-до Днепр хүрэжэ, баагражаар гаталжа эхилэбэбди. Үдэшын 22.00-до гаталжа дүүргэбэбди. Дайсанай авиацитай ушарангүй яһала амараар үнгэрбэ. 5 модо ябаад, хонохоёо тогтобобди. Эндэ би нэгэ батарейтэй үлөөб. Полк саашалба. Триполиин дэргэдэ нарһатай ойн хажууда хүлөө хухаршаһан, нахигар һайхан нэгэ морин байба. Зобожо байнхаар үхэһэниинь дээрэ гээд буудажархиха гэһэн аад, гарни ошобогүй. Днепр мүрэнэй энэ зүүн эрьедэ элдэбын мал яһала харааб.

Манай тыл ямар муугаар хүдэлнэб. Хэлэхын аргагүй.

Сэрэгшэдэймнай сэдьхэл бараг. Хэды зобоошье һаа, дайсадаа сохихол гэжэ эрмэлзэнэ. Украин арад зон маанадые айхабтар халуунаар угтаба. Һуурин, тосхон дээгүүр гарахадамнай, үһа, һү, хилээмэ манда үгэнэ.

ИЮЛИИН 18. ОБУХОВО.

Полкоо хүсөөд, саашаа дабхижал ябанабди. Ординарец Ивановтоёо харгыгаа үзэхэеэ полкынгоо урда ябанабди. Нэгэ тосхон хүрөөд, почтодо орожо, Асида телеграмма сохибоб. Һүүлээрнь ресторан орожо эдеэлбэбди. Эдеэниинь муушаг байгаа, теэд хэдэн хоног халуун юумэ эдеэгүй маанадта зохид ааб даа. Парикмахерска орожо, һахалаа абхуулбаб. Иигэһээр байтарнай полкмнай маанадые хүсэбэ.

Ханьбик, Пески, Мытница, Фастов гэһэн газарнуудаар урагшаа дабшажа, дайсанай Фастовска группировко бута сохихо гэһэн захиралта абаабди.

ИЮЛИИН 19. ВАСИЛЬКОВО.

Хоёр хоног хилээмэ эдеэгүй аад, Васильководо эдеэлээб. Полкын командирай орлогшо капитан Чичибабын мууһаа иимэ юумэн болоо. Юуш хэжэ үгэхэгүй яндан залхуу хүн даа. Полевой кухнимнай гээгдэшоо. Моридынай эсэжэ муудаа. Гурбадахи хоногоо бороо адхарна. Шабар шбха гээшэ хэлэшэгүй. Унтаха хэбтэхэ газар байхагүй. Сарса модон доро хэбтэбэб. Һүни һэрин гэхэдээ, уһан соо норошоод хэбтэбэб. Амгалан саг һаань, үбдэшэхэл байгааб даа.

ИЮЛИИН 20. ФАСТОВЕЦ.

Үглөөнэй зургаан часта эдеэлэншьегүй, норошоһон юумэнүүд дабшалгада гарабабди. Бороо. Шабар. Машинанууд ябажа шаданагүй. Шабарта шаагдашаһан машинанууд харгы дээрэ дүүрэн байна. Моридой тэжээл байхагүй, хооһоор зүдэршэнхэйнүүд юумэ галгина. Эмээл моридые байлгажа, үбһэ зулгаалгахада болохо, харин артиллери, ашаа зүдхэжэ ябаһан моридые эдеэлүүлхэ юунш үгы. Дайсадые 7 модоной газарта юм гэжэ үдэшэ мэдээсээ һэн. Дайсадай байһан газар хүрэтэр үшөө 25 модон, гэжэ үглөөгүүр дуулгаба гээшэ. Урдамнай оршодог үндэрые дайлен абаад, хамгаалха даабари манда үгэнхэй...

Дайсад холо гэхэдэ һанаагаа амаршоод, хашалгүй юумэ ябаба гээшэбди! Хажуу талада харуулшье табингүй ябаабди. Немецүүдэй тагнуулшье анхараагүйбди. Немецүүд манай ябахые адаглажа байһан байба.

(Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто гараха).

ЯАРАХААР БОЛООЛ!

1989 оной майн 20-һоо городой тамаралгын бассейн хаагдаихай. Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо жэл хахад болошобо. Теэд тэрэ мүнөөшье хүрэтэрөө хүдэлнэгүй. Юундэ гээшэб! Юундэ заһабарилгын хүдэлмэри иимэ удаан үрагшаа ябанагүйб! Хэзээ бассейн хүдэлжэ эхилхэб! Республикын Госкомспортын түрүүлэгшэ В. П. Кондаковһоо, бассейнэй директор П. Е. Ерофеевһээ эдэ асуудалнуудые һурааб. «Арбаад хоногой урда тээ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ болоһон зүблөөн дээрэ энэ асуудал хаража үзэгдөөд, энэ жэл соогоо байшанда заһабарилга дүүргэхээр шиидхэбэри абтаа»,— гэжэ тэдэ намда ойлгуулба. Зүгөөр энэмнай оройдоол түрүүшын шата болоно. Хоердохи шатада байшангай хажуу тээхи ханануудые бүхэлхын тула хоер блок барихаар хараалагдана. Нэгэндэнь гостиница, нүгөөдэдэнь республикын Госкомспорт түбхинэхэ. Тэрэнэй проектнэ үнэ сэн 2 миллион түхэриг болохо. Зүгөөр тэрэнние барилга арбан гурбадахи табан жэлэй бюджетнэ түсэбтэ оруулагдаагүй. Залгажа бариагүй һаа, бассейнэй хананууд табан жэл соошье байнгүйгөөр бутаржа унаха гэжэ барилгашад хэлээ. Тиимэһээ мүнөөнһөө эхилжэ, иимэ орео байдалһаа гараха зам бэдэрхэ хэрэгтэй.

Түрүүшын шатын заһабарилга юундэ иимэ удаан унжагайрнаб!

Мүнгэ зөөри олдоногүй. Хэрэгтэй болохо 375 мянган түхэриг жэлһээ үлүү саг соо олдожо ядаа. Мүнөө сэсэн шиидхэбэри абтажа, мүнгэ суглуулха гэжэ бодобо. Бассейн хүдэлһэй гэжэ хүсэдэг трикотаж-гадар хубсаһанай фабрика, 1-дэхи ТЭЦ, нарин сэмбын комбинат, «Птицепром» нэгэдэл, «Бурятэнерго» гэхэ мэтэ предприятинууд өөһэдынгөө хубита оруулхань. Бага багаханаар 2 мянган түхэриг суглуулагдаба. Энэ мүнгэ бассейн заһабарилхын тула үгэхэ хэрэгтэй. Мүнгэнэй зарим хуби эдэ предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй бассейндэ шунгахын тула абонементнэ түлбэри болон ошохо.

Мүнөө подрядчик, «Олимп» кооператив бассейнэй оройе заһабарилжа эхилээ. Тэрэнь гурбан долоон хоног соо үргэлжэлхэ. Һүүлээрнь сантехнигүүдэй бригада байшан соо хүдэлжэ эхилхэ. Хэрбээ сантехническэ түхеэрэлгэнүүдэй дуталдаагүй һаа, байгша оной ноябрь һарада бассейн хүдэлжэ эхилхэ. Эндэ спортивна, түлбэритэ бүлэгүүд ерэжэ шунгаха. Ерэхэ жэлэй август һараһаа бассейн гүйсэдөөр хүдэлжэ эхилхэ.

Тиибэ яабашье зарим асуудалнууд харюугүй үлэшөө. Юундэ бассейн бариха үедэ проектировщигууд болон барилгашад бүдүүлиг алдуу гаргааб! Юундэ байшангай хананууд һандаран бутаржа эхилээб! Жэшээлхэдэ, бетон-монолидай орондо шиниг нойто шэнгээхэдээ бэлэн хирпиисэ хэрэглэгдээ. Тиигээд Сибиринн сагай уларилай онсо түхэл шэнжые хараада абалсаагүй. Байшангай гоё һайхан витринэ сонхонууд үбэлэй сагта хүрэжэ, зузаан мүльһөөр хушагдашана. Юундэ городой засагаархид Госкомспортдо бүхы харюусалгые даалгажархеод, бассейнэй хүшэр хүндэ асуудалнуудые шиидхэлгэһээ бэеэ зайсуулнаб! Юундэ горгүйсэдком мүнөө хүрэтэрөө бассейнние һэльбэн шэнэлэлгэдэ шухала хэрэгтэй мүнгэ зөөри оруулаагүйб! Эдэ асуудалнуудта мүнөө дээрээ харюунууд олдоногүй.

Сергей МАРФИЦИН,
ИГУ-гай студент.

ПЕНСИОНЕР ЭХЭНЭР—ГЭМТЭН

1989 оной сентябриин 3-һаа 1? болотор республикын дэбисхэр дээрэ 188 гэмтэ ябадал гаргагдаа, тэрэ тоодо 4 хүн алуулаа, 14 хүн хүндөөр шархатаа, 14 дахин тоноо, 8 дахин хулиган ааша гаргаа, 98 ушарта үмсын зөөри хулгайда ороо, 15 автотранспорт хулгайлаа, 16 бусад гэмтэ ябадал гаргагдаа.

Бүридхэлдэ абтаһан гэмтэ ябадалнуудай тооһоо хүнүүдэй оми наһанда хоротой гэмтэ ябадалнууд яһала олон даа. Диилэнхинь һогтуугаар гаргагдаһан байна. Удаадахи жэшээнүүд энээн тухай гэршэлнэ:

Сентябриин 3-да Хори поселогто архидаһанай шалтагаанаар арсалдаан гаража, энэ поселогто ажаһуугша В. В. Наглаев эрхэтэн Ц. гэгшые хутагаар хадхаба. Тэрэ баригдаа.

Сентябриин 4-дэ Улаан-Үдэ хотын Горная үйлсэдэ хамта архидаһанай һүүлээр ЛВРЗ-гэй слесарь Г. А. Трофимов К. гэгшэтэй арсалдаа үүдхээд, тэрэнээ ехээр сохиһон байна. Тэрэнь тэрэ дороо наһа барашоо.

Энэл үдэр Загарайн райондо пенсионерка Белкина М. Б. һогтуугаар В. гэһэн нэгэ эхэнэртэй арсалдаһанай һүүлээр гэдэһэ руунь хутагаар хадхажархёо. Тэрэнь больницада оруулагдаһхай.

Сентябриин 6-да Зэдын районой Петропавловка һууринай больницада XX партсъездын нэр. колхозой МТФ-эйн хүдэлмэришэн Ц. гэгшэ гэдэһэ руугаа хутагаар хадхуулаһхай ороһон байна. Тэрэл кохозой хонишон С. Г. Бадмажапов гэгшэтэй архидаад, хадхуулһан байгаа гэжэ элирээ. Тэрэнь баригдажа хаагдаа.

Сентябриин 8-да Мухар-Шэбэрэй районой «Путь Ленина» колхозой хонишон И. А. Рымарев аха П. П. Рымарев гэгшэтэй һогтуугаар арсалдаһанай удаа тяпкаар толгой руунь үхэтэрнь сохижорхёо.

Энэ хугасаа соо 30 автотранспортна уршагта ябадал болоһо, 10 хүн, тэрэ тоодо 2 үхибүүд наһа барашаһан, 29 хүн, тэрэ тоодо 6 үхибүүд гэмтэһэн байна. Ехэнхи ушарнуудта һогтуугаар автотранспорт жолоодоһоной гэмээр харгын усал дайралдана.

Сентябриин 4-дэ Баунтын районой Маловск һуурин шадар Ципиканай приискын хүдэлмэришэн Ю. И. Аксенов «М-412» гэһэн автомашина һогтуугаар жолоодожо ябатараа, ехээр гүйлгэһэнһөө машинаяа урбалдуулжархёо. Аксенов ехээр гэмтэһэнһээ наһа бараһан, харин һуужа ябаһан Г. гэһэн эхэнэр эндэ тэндээ гэмтээд үлэһэн байна.

Энэл үдэр Хурамхаан һууриндa «Урал» мотоциклда һуугаад ябаһан гурбан һогтуу эрэшүүл ГАЗ-53 автомашинатай мүргэлдөө. Тэрэнэй жолоошон Б. Д. Очиров баһал һогтуу байһан байна. Тиигэжэ хоёрынь наһа бараад, гурбадахинь тон хүндөөр гэмэлтээд, больницада оруулагдаа.

Административна элдэб гэм зэмэ гаргаһанай түлөө үнгэрһэн долоон хоногто Улаан-Үдэ хотын дотоодын хэрэгүүдэй таһагта 706 хүн асарагдаа.

Буряадай АССР-эй МВД-гэй
пресс-бүлэг.

Хилээмэндэ ээлжээн эхилбэ гү?

Һүүлшын үдэрнүүдтэ Улаан-Үдэ хотодо мяханай хойноһоо ээлжээндэ зогсохоһоо гадна хилээмэ абахань хүшэр болоһо байна. Юрэнхыдөө август-сентябрь һаранuудта хилээмэ хэрэглэлгэ хараа байса үргадаг, харин байгша ондо тушаан болоходоо хоёр пеэшэн эбдэршоо гэжэ горгүйсэдкомдо нэрэ хүндэтэй хүнүүд тайлбарилан хэлэбэ. Һаяын үдэрнүүдтэ пеэшэнгүүд заһабарилагдаха, гэхэ зуура городойхид хилээмээр гүйсэдөөр хангагдаха гэжэ найдуулха хүн олдобогүй. Талха зөөлгэ таһалдажа магадгүй юм ха.

Һүүлэй үедэ хүлеэгдээгүй элдэб ушарнууд дайралдажал байдаг болошоо.

Манай корр.

КРОССВОРД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 5. Слесарный инструмент. 6. Английский писатель XVII в. 7. Многосеменной плод с сочным околоплодником. 10. Река в Заи... 13. Один из героев романа Г. М. Маркова. 15. Род птиц семейства аистов. 16. Произведения письменности. 18. Клавишный музыкальный инструмент. 19. Дерево или кустарник рода ив. 20. Истина, не требующая доказательства. 22. Печатное издание. 24. Советский писатель, автор романа «Голый король». 25. Советская писательница, автор романов «Лесозавод», «Огни» и др. 26. Денежная единица Боливии.

ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Высшая форма музыкального произведения. 2. Воинское подразделение в авиации. 3. Неудача, провал. 4. Река в Грузии. 8. Старинный аппарат для воспроизведения записанных на пластинку звуков. 9. Писатель, пишущий драматические произведения. 11. Основатель известной картинной галереи в Москве. 12. Телескоп с объективом из сложной линзы. 13. Травянистое растение семейства крестоцветных. 14. Женское имя. 17. Греческий композитор. 21. Шахматная фигура. 23. Залив Красного моря. 24. Советский ученый-геолог.

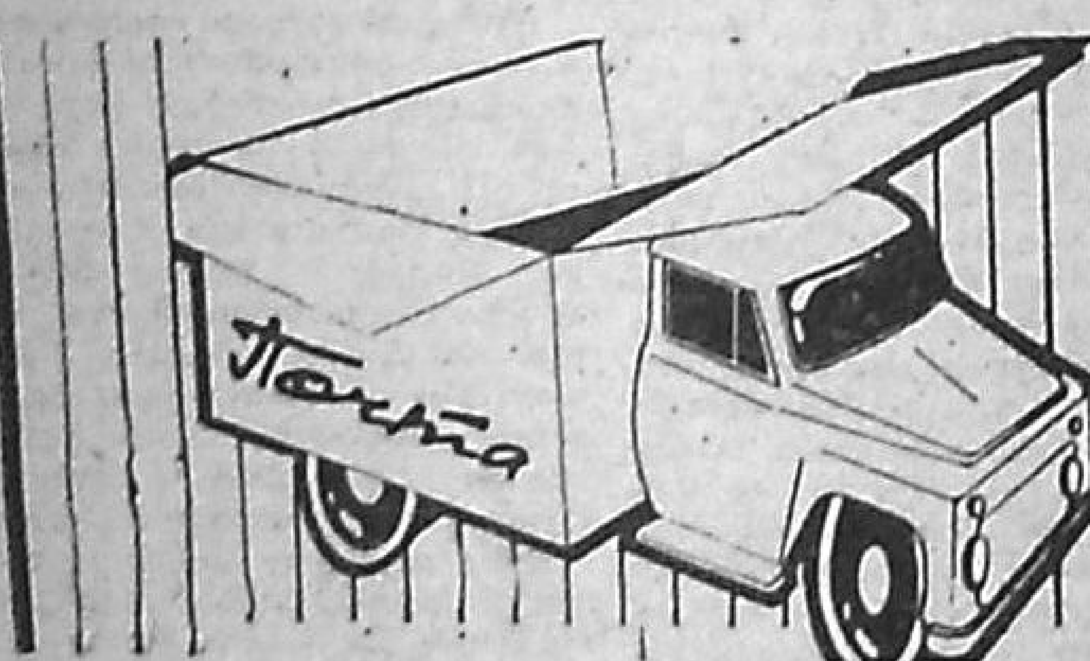
СЕНТЯБРИИН 8-ДА ТОЛИЛОГДОҺОН КРОССВОРДЫН ХАРЮУНУУД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 1. Графа. 6. Ермолов. 7. Диагностика. 9. Пресса. 10. Астиал. 12. Банан. 14. Ротонда. 15. Интрига. 16. Купол. 19. Гитара. 21. Шутиха. 22. Суперфосфат. 24. Серсо.

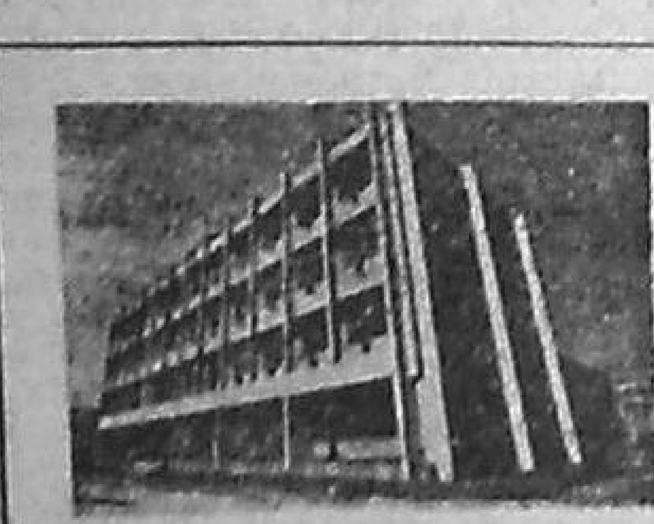
ПО ВЕРТИКАЛИ: 2. Романова. 3. Фелсстра. 4. Невада. 5. Эврика. 7. Диссонанс. 8. Авторитет. 9. Порог. 11. Лиана. 12. Бак. 13. Нил. 17. Ударение. 18. Ортодокс. 20. Аспект. 21. Шафран.

КИНО

«ДРУЖБА»
«Дружок веселого бесенка»— в 9-30, «Бархан»—в 11-20, 14-30, 19-40, «Друг в непогоду» — в 13, 16-30, 18-10, 21-10.
«ПРОГРЕСС»
Красный зал
«Катала»— в 10-40, 12-20, 14, 15-40, 17-20, 19, 20-40.
Зеленый зал
«На тропе войны»—в 10, 14-10 (удл.), 18-50, «Мужчины-проказники»—в 11-50, 16-40, 20-40.
«РОДИНА»
«Улыбка солнца»— в 10, «109-й идет без остановки» — в 12, 18-10, «Данди по прозвищу «Крокодил»— в 14, 20, «Крокодил Данди-II — в 16, 21-50.
«ОКТЯБРЬ»
«Потрясающие приключения мушкетеров» — в 9-40, 14, «Раджлакшми (2 серии)— в 11, 16-40, 19-10, «Смерть манекенщицы»— в 15-10, 21-30.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. Телефоны: зам. редактора—2-34-06, секретариата—2-34-41; отделов: идеологический—2-43-23, социально-экономических проблем—2-43-23, писем и образования, переводов—2-40-57, корректорская—2-35-74.

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА СУББОТЫН ҮДЭРНҮҮДТЭ ГАРАДАГ.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН.